

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Literatuur

Redactie MvdNVvZ

Citation

Literatuur. (1976). Literatuur. *Mededelingen Van De Nederlandse Vereniging Voor Zeegeschiedenis*, 33, 51-84. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4305516>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4305516>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

was vele tientallen jaren lang een zeer belangrijk zeevaartcentrum. Op diverse werven werden houten zeilvrachtvaarders gebouwd en men ontwikkelde er ettelijke eigen typen (die overigens ook elders zijn nagevolgd) zoals de "marstalschoener" en het "marstaljacht". Zij vonden hoofdzakelijk emplot in de kleine vaart, maar ook wel op de lange reis en zeer vele onder hen hadden in Marstal hun thuishaven. Thans zal men daar echter, in tegenstelling tot de situatie van nog slechts een twintigtal jaren geleden, tussen de zeiljachten en motorcoasters zelden meer een echt "marstalschip" aantreffen. In het stadsbeeld is er verder ook weinig meer dat aan dit facet van het locale verleden herinnert. Om daarvan toch een duidelijk beeld te krijgen kan men een bezoek brengen aan het "museum voor Marstal en omgeving" in de Prinsensgade. Het is gevestigd in een huis, dat uiterlijk weinig opvallend is - met dien verstande dat zich in de tuin bevinden wat niet ten onrechte in de ANWB-gids voor Denemarken "de mooiste WC-deuren" in het land worden genoemd! Binnen vindt men een collectie, die door haar verscheidenheid en door de wijze van opstelling typisch het karakter heeft van een "ouderwetse" oudheidkamer. Indrukwekkend is de verzameling van vele tientallen scheepsportretten in aquarel of olieverf. De meeste zijn vervaardigd door onbekenden, daarnaast is er veel werk onder van Hans Andersen Hansen, die als tekenaar en schilder actief was rond de laatste eeuwwisseling. Naar één der beheerders van het museum ons meedeelde wordt hij als de belangrijkste scheepsportrettist beschouwd, die op Aerö heeft gewerkt. Een oudere tijdgenoot van hem was J. E. C. Rasmussen (1841-1893). Hij was geboortig van Aerö en heeft daar soms inspiratie gevonden, maar is toch vooral bekend geworden door zijn evocaties van Groenland. Beide categorieën van zijn werk zijn in het museum vertegenwoordigd.

Onder de realia zijn in het bijzonder vermeldenswaard een aantal schegbeelden, een verzameling van ongeveer zestig naamborden van vroeger te Marstal geregistreerde schepen, navigatie-instrumenten, tuigonderdelen (waaronder de grote houten blokken het meest spectaculair zijn) en vele voorbeelden van zeemanshuisvlijt. Onder de modellen is het belangrijkste een reeks van 38 exemplaren, die alle zijn vervaardigd door de meester-smit Lorenz Hansen (1890-1952). Hiertoe behoort een model van één der Marstalse scheepswerven omstreeks 1900, waar een schip in zijn inhouten staat en een driemast-schoenerbark gekrend ligt om onder de waterlijn te worden schoongemaakt en van een nieuwe koperen dubbeling te worden voorzien.

Het museum is van juni tot medio september dagelijks geopend en in mei en gedurende de tweede helft van september op zondag te bezichtigen. Een gedrukte gids, in het Deens, is verkrijgbaar.

(Drs. Ph. M. Bosscher)

LITERATUUR

Boekbesprekingen

BOXER, C. R., De Ruyter en de Engelse Oorlogen in de Gouden Eeuw. Bussum, De Boer Maritiem, 1976, 125 blz., geïll.

Twee jaar geleden deed de engelse historicus C. R. Boxer in de serie publicaties van het National Maritime Museum te Greenwich het aantrekkelijke boekje "The Anglo-Dutch Wars of the 17th Century" verschijnen. Het is beslist een goed initiatief van de uitgeverij De Boer Maritiem geweest dit boekje voor een nederlandse vertaling in aanmerking te laten komen. Van deze gelegenheid werd gebruik gemaakt om meer dan in de engelse versie het geval was, het accent op De Ruyter te leggen. Diens driehonderdste sterfdag en Boxer's grote bewondering voor de Zeeuw gingen hierbij goed samen. Zo ontstond een integrale vertaling van het origineel met telkens passages over De Ruyter ertussen gevoegd, welke aan het begin en aan het slot natuurlijk van groter omvang zijn. Een biografie verwachtte men dus niet. Het boekje laat zich goed lezen, de vertaling is verzorgd en het is gelukkig niet al te vaak dat een "landrotten"vertaling stoort. Aan "aalmoezeniers" waar dominees en ziekentroosters bedoeld worden (blz. 104) went men in een tijd van het CDA ook wel! Een nuttige beschouwing aan het slot van R. E. J. Weber over het werk van de beide Van de Veldes is op zijn plaats. Zonder hun produkten zijn de Engelse oorlogen niet denkbaar. Boxer steekt zijn mening niet onder stoelen of banken, dat hij De Ruyter als admiraal de grootste aller tijden vindt. Hij stelt hem boven Nelson, een vergelijking met twintigste-eeuwse vlootvoogden durft hij niet te maken. Zonder Nelson zou Engeland ter zee ook wel gezegevierd hebben, maar zonder De Ruyter was de Republiek in de oorlog van 1672/3 niet ongeschonden gebleven (blz. 7 en 96). Dat is een mening die een Nederlander niet spoedig zou wagen te verkondigen! Boxer's beschouwingen over de oorzaken en het verloop van de oorlogen doen recht aan beide partijen. In zijn onderhoudende stijl, waarvan in de vertaling wel iets bewaard gebleven is, stelt hij het vlootgebeuren centraal. Zijn kennis van bronnen en literatuur over beide opponenten is groot en het treft telkens hoe hij allerlei, vaak nieuwe details in een geheel weet te verwerken. Wanneer hij in de samenvatting op de vraag ingaat, waarom de natuurlijke voordelen van Engeland wat betreft winden, havens, schepen en manschappen niet opnieuw in de tweede en derde oorlog van doorslaggevend betekenis zijn geweest (blz. 102), vindt hij het antwoord in het leiderschap en de bekwaamheid van De Ruyter en in de grote economische veerkracht en de financiën van de Republiek. Ik zou daar de naam van Johan de Witt aan toe willen voegen. In diens organisatorisch werk en samenwerking met De Ruyter ligt ook een verklaring.

J. R. Bruijn

DAVIS, R., English merchant shipping and Anglo-Dutch rivalry in the seventeenth century. Londen, HMSO, 1975, 36 blz., geïll.

Davis is bij uitstek kenner van de engelse zeehandelsgeschiedenis van de 17de en 18de eeuw. Een aantal hoofdzaken uit de ontwikkeling van de engelse koopvaardijvloot in de 17de eeuw zet hij bondig in dit boekje bijeen. Waar meer dan de helft van de 36 bladzijden door - soms onbekende illustraties - wordt ingenomen, telt de tekst zelf niet veel woorden. Davis schetst eerst de groei van de vloot, gaat vervolgens op de schepen in en zet daarbij uiteen hoe Engelsen zich door aankoop en buit in de drie Engelse oorlogen een even veelzijdig areaal van scheepstypen toëigenden als de Nederlanders reeds lang bezaten. In de paragraaf "The Seamen" gaat hij vooral op de plaats en betekenis van de schipper in. In de verhouding tot de Republiek acht hij de Scheepvaartwetten van essentiële betekenis. Het boekje is in dezelfde serie uitgegeven als waarin eerder reeds C. R. Boxer's "The Anglo-Dutch Wars of the 17th Century" verscheen. Helaas bevat het geen verwijzing naar enige literatuur, maar voor het overige is het een nuttige uitgave van het National Maritime Museum te Greenwich.

J. R. Bruijn

FONTAINE, J., Zeelandia. De geschiedenis van een fort. Zutphen, Walburg Pers, 1972, 192 blz., geïll.

De bouw van het eerste houten fort in 1644 op een stuk savanne aan de Surinamerivier, op de plaats waar later Paramaribo zou ontstaan, wordt toegeschreven aan franse kolonisten uit Cayenne onder leiding van Noailly. Na 1650 werd dit fort door de engelse bezitter van Suriname, Lord Willoughby, in steen herbouwd. De zeeuwse admiraal Crijnsen veroverde het nog niet voltooid stenen fort in 1667. Sedertdien is de versterking herhaaldelijk uitgebreid en verbouwd. Zeelandia verloor zijn betekenis als verdedigingswerk na de voltooiing in 1747 van het fort Nieuw-Amsterdam aan de samenvloeiing van Suriname- en Commewijnrivier. Het is als kazerne, gevangenis en magazijn in gebruik gebleven tot 1967; de restauratie van 1968-1972 maakte het geschikt als museum.

De geschiedenis van het fort Zeelandia is nauw verbonden met die van Paramaribo, en aangezien er in Suriname weinig voorviel dat niet op een of andere manier zijn weerslag vond in de enige stad van de kolonie, is Fontaine's overzicht een vogelvlucht geworden van de surinaamse geschiedenis in zijn geheel. Dit geldt temeer, omdat hij zich niet beperkt tot de bouwgeschiedenis, maar aan allerlei gebeurtenissen die binnen of buiten de muren van Zeelandia plaats vonden, aandacht schenkt. Het boek bestaat uit een groot aantal citaten, ontleend aan bekende geschiedwerken en aan veel nog weinig bekende archivalia, verlevendigd met reproducties van kaarten, tekeningen en foto's. Veel is ontleend aan Hartsinck's "Beschrijving van Guyana..." (1770) en Wolbers' "Geschiedenis van Suriname..." (1861); het gebruikte archiefmateriaal berust voornamelijk in het Algemeen Rijksarchief. Over de bouw van het fort, met onderwal of "fausse bray" volgens het "Oud-Nederlandse Stelsel" (tekst en afb. ontleend aan Allein Manesson, "Den Arbeid van Mars", 1672 had ik wel iets meer willen vernemen; ook is de toelichting bij de verschillende profielen en plattegronden - vervaardigd in verband met uitbreiding of herbouw - wat summier. Het geheel is echter, vooral door de duidelijke en goedgekozen illustraties, tot een plezierig lees- en kijkboek geworden.

M. P. H. Roessingh

GROOTE, H. L. V. de, De zeeassurantie te Antwerpen en te Brugge in de zestiende eeuw. Antwerpen. Marine Academie v. z. w., 1975, 178 blz.

In dit boek heeft de auteur zich ten doel gesteld een beschrijving te geven van de oudste schadeverzekering - de zeeassurantie - zoals deze in de 16de eeuw in de twee belangrijke vlaamse handelscentra Brugge en Antwerpen functioneerde. (De in die tijd ook bekende levensverzekering blijft buiten beschouwing). In deze periode was de zeeassurantie reeds, vooral door toedoen van de Italianen en Spanjaarden, tot een behoorlijke ontwikkeling gekomen. Wij zien dan ook dat de spaanse en italiaanse handelaren op de assurantiepraktijken in deze steden een belangrijk stempel hebben weten te drukken.

Centraal wordt de wetgeving betreffende de zeeassurantie gesteld, en daarmee worden de aan de auteur bekende polissen gecorrigeerd. Het eerste hoofdstuk vangt aan met een korte voorgeschiedenis van de zeeassurantie, waarvan de bakermat in Italië en Spanje gelegen was. In het tweede hoofdstuk volgt een uiteenzetting van de wetgeving zoals deze door de centrale (Habsburgse) overheid en door de plaatselijke (voornamelijk brugse en antwerpse) overheid werd uitgevaardigd. Ook de rechtspraak van deze plaatsen betreffende verzekeringsgeschillen wordt in de beschouwingen betrokken. De spaanse invloed in de zuidelijke Nederlanden blijkt wel heel duidelijk uit de "hordenanzas", die door de consuls der spaanse natie te Brugge in 1569 (n. s.) werden uitgevaardigd. De Groote staat lange tijd stil bij de spaanse oorsprong van deze "hordenanzas" (de ordonnantie op de zeeverzekering van Burgos van 1538 vertoont hiermee een zeer grote gelijkenis) en bij de vraag in hoeverre deze ordonnanties van invloed zijn geweest op de antwerpse constumen (1570, 1582 en 1609). Interessant is het te lezen hoe men in Antwerpen heeft gepoogd de misbruiken, die van de zeeassurantie werden gemaakt, te bestrijden. Verzekerden misbruikten de verzekering door bijvoorbeeld hun schip of goederen meer dan éénmaal te verzekeren, zodat ze bij schade een meervoud van de schade uitgekeerd zouden krijgen. Makelaars bedrogen verzekerden onder meer door de premie achter te houden of een handtekening onder een polis te vervalsen, die dan voor een geldige polis aan verzekerde geleverd werd. De Groote

komt - anders dan vroegere auteurs - tot de conclusie dat het bewijs voor het bestaan van een registratiebureau voor assurantiepolissen niet gevonden kan worden.

In hoofdstuk III worden elf 16e eeuwse antwerpse polissen besproken, waarvan er nog zes tot nog toe ongepubliceerd waren. Deze worden echter niet in extenso opgenomen, maar naar probleem steeds onderling vergeleken: welke goederen bijvoorbeeld werden verzekerd, wie waren partijen; tegen welke risico's werd verzekerd; hoe hoog was de premie; welk recht en welke rechter zouden bij eventuele geschillen worden ingeroepen; wat waren de plaatsen van bestemming etc. In het vijfde hoofdstuk wordt besproken hoe het assurantie-wezen te Antwerpen in de 16e eeuw georganiseerd was. Wie traden er inzake de verzekering op? Notarissen en makelaars stelden het assurantiecontract op; dispatcheurs begrootten de schade onder meer bij verlies en averij. Wie waren assuradeur, wie waren verzekerden? Ook opereerden er in de 16e eeuw in Antwerpen assurantie-compagnieën, van twee waarvan De Groote de statuten heeft teruggevonden.

De Groote biedt niet meer dan enkele varia van de assurantiepraktijken in de 16e eeuw van twee belangrijke handelscentra. Hij heeft geput uit het vele bronnenmateriaal dat reeds eerder door enkele anderen verzameld is. Wat hij precies zelf nieuw heeft gevonden, werd ons niet geheel duidelijk. In ieder geval de reeds genoemde statuten van twee assurantiecompagnieën en de tekst van zes 16e eeuwse antwerpse polissen. Wij betreuren het dat De Groote over deze boeiende materie niet een wat "pakkender" verhaal - het bronnenmateriaal is immers elders vrij gemakkelijk te vinden - heeft gemaakt. In de meeste gevallen tracht hij een compromis te vinden tussen een bronnenuitgave en een lopend betoog: hij volstaat er vaak mee een reeks korte samenvattingen van wetten of teksten te geven en dit dan af te sluiten met een wel heel summier conclusie. Te vaak worden vragen gewekt, die helaas onbeantwoord blijven. De auteur benadert de materie, die toch zeer vele juridische aspecten heeft, met een te geringe kennis van juridische zaken. Zo vraagt De Groote zich af of de verzekerde goederen altijd eigendom van verzekerde zijn (p. 161). Hij komt dan tot de niet zo erg schokkende conclusie dat verzekerde ook wel als lasthebber voor de eigenaar van de verzekerde goederen kan optreden. Een andere vraag - namelijk of een ander dan de eigenaar, bijvoorbeeld een vervoerder, zijn aansprakelijkheid voor de goederen die hij voor een ander vervoert kan verzekeren - blijft echter geheel onbesproken. Het verschil en het eventuele verband tussen averij en averij-grosse wordt niet erg duidelijk (p. 148). Wat was de rol van de polis; was de verzekering nog geldig bij afwezigheid van een polis? Nog een laatste voorbeeld van vragen die door De Groote werden opgeroepen en niet beantwoord naar aanleiding van de 16e eeuwse assurantiecompagnieën - waarvan de statuten overigens een duidelijke maatschapsconstructie verraden -: waren er in Antwerpen (en zo ja, sinds wanneer) assurantiecompagnieën bekend, geconstrueerd in de vorm die wij tegenwoordig met een NV. zouden kunnen vergelijken? De verdienste van dit boek is vooral hierin gelegen, dat het een inleiding geeft voor degenen die zich wil verdiepen in het vroege schadeverzekeringswezen in de Nederlanden. Ook door de tamelijk uitgebreide bibliografie zal deze op de goede weg worden geholpen. Helaas wordt deze introductie bemoeilijkt door de weinig gemakkelijke leesbaarheid van het boek (gehele bladzijden geven een onvertaalde spaanse tekst) en het ontbreken van een register van namen en/of zaken.

F. M. Huussen-de Groot

HAWS, D., Het schip en de zee. Utrecht/Antwerpen, Het Spectrum, 1976, 240 blz., geïll.

Het boek "Het schip en de zee" verscheen in 1975 onder de oorspronkelijke titel "Ships and the Sea: a chronological review". De Nederlandse vertaling is van J. F. Brongers. In en zevental hoofdstukken wordt de ontwikkeling van het schip met de erbij komende historische achtergrond gevolgd van ca. 5000 voor Christus tot 5 juni 1975. Het boek is zeer rijk geïllustreerd, overvloedig is gebruik gemaakt van gekleurde tekeningen naast een grote hoeveelheid zwart-wit illustraties. Wat de uitgever er toe beweegt dit soort boeken te publiceren weet en begrijp ik niet. Het is een kostbaar boek, groot formaat, met heel veel kleine weetjes en vage aanduidingen van de grote lijnen. Het is een quasi popularisering van de scheepsbouw en zeegeschiedenis. De lezer waarvoor de stof nieuw is zal er niet veel wijzer van worden. Het is vrijwel onmogelijk om de vele details te begrijpen en te onthouden. Voor degene die met het onderwerp vertrouwd is, zijn er wel

boeiende details in te vinden, maar voor die lezer is de presentatie te kinderachtig. Het boek zou ideaal zijn voor het maken van taken voor scholieren van de hoogste klassen van het lager onderwijs en de eerste klassen van het middelbaar onderwijs. Het zal echter niet het oogmerk van de uitgever zijn om een rijper jongensboek te maken. Sommige illustraties zijn echt goed, maar waar ze uitgelicht zijn, staat nergens. Omwille van de zedelijkheid is de lichaamsbouw van de ontklede Odysseus aangepast. Het heeft geen zin allerlei stekeligheden, en onnauwkeurigheden en onjuistheden hier te vermelden. Om bij de Wasa de tinnen kannen peauter-kannen te noemen is juist, doch voor de meesten een raadselachtig woord. Als voorbeeld wil ik hier een selectie geven van opmerkingen die de lezer dezes mijn bezwaren naar ik hoop duidelijker doen zien. Ik koos willekeurig de blz. 185-191 (in feite zes bladzijden illustraties en tekst), die gaan over de Eerste wereldoorlog. Blz. 186: "De koopvaardischepen werden echter snel bewapend..." (september 1914); dit is volledig onjuist, hetgeen zelfs blijkt uit de opmerkingen op blz. 189. Blz. 187: bij de slag bij Coronel: de kruiser "Canopus" is het pre-dreadnought slagschip "Canopus". Op de kaart op blz. 187 staat: "de slag in het Skagerrak"; in de tekst op blz. 190 staat "de slag bij Jutland"; dit zijn de Duitse, resp. Engelse benamingen voor dezelfde slag, maar dat staat nergens. De konklusies getrokken over het verloop van de strijd zijn onjuist. De "Hochsee-Flotte", die wat betreft materiële verliezen er beter dan de tegenstander af kwam, vluchtte van het "slagveld" gedurende de nacht, daar de vloot niet meer in staat was het gevecht de volgende morgen aan te gaan. De "Grand Fleet" was nog volledig slagvaardig en ging pas naar de thuishaven toen bleek dat de Duitsers het veld geruimd hadden. Vier uur na binnenlopen waren de meeste schepen van de "Grand Fleet" weer gereed om uit te varen! Het vernietigen van een belangrijk deel van de "Grand Fleet" was de Duitsers niet gelukt, de "Hochsee-Flotte" bleef opgesloten in de Noordzee. Het vermelden van de aanwezigheid van een "vliegkampschip" bij de "Grand Fleet" tijdens de slag bij Jutland gaat te ver, het was een watervliegtuigmoederschip, de "Engadine". Blz. 190: admiraal Scheer krijgt ten onrechte de toevoeging "Von". De Duitse keizer wilde hem als held eren na de slag door hem in de adelstand te verheffen, doch hij wilde dit niet (wel Hipper). Blz. 190: de "Hood" was geen slagschip maar een slagkruiser. Blz. 191: in december 1917 werd de Engelse vloot niet versterkt door "het zesde U.S. slagschip-eskader", maar de Amerikaanse schepen vormden het zesde "slagschip-eskader" (Battle Squadron) van de "Grand Fleet". Samenvattend kan gesteld worden dat dit boek bedoeld is voor een groot publiek, meer gericht op plaatjes kijken dan op serieus lezen. Het is een type boek dat we steeds meer zien verschijnen: ziet er leuk uit, groot formaat, goed papier, relatief goedkoop, kortom alle secundaire eigenschappen zijn voldoende, maar de primaire eis dat een boek inzicht en kennis verschaft en aanzet tot verder verdiepen in de stof, is slechts pover verwezenlijkt.

S. J. de Groot

KOEMAN, C., Schakels met het verleden. De geschiedenis van de kartografie van Suriname 1500-1971. Amsterdam, TOT, 1973, 170 blz. tekst, gefl., plus 39 facsimile kaarten.

"De functie van de kaart in de ontdekkings- en ontwikkelingsgeschiedenis van Suriname is het onderwerp van deze facsimile atlas ... kaarteringsgeschiedenis, geprojecteerd tegen de achtergrond van het economisch en maatschappelijk gebeuren... Het is geen willekeur dat zowel de eerste illustratie als de laatste plaat uit dit boek een zeekaart is, want zonder scheepvaart zou er geen geschiedenis van het volk van Suriname te schrijven zijn". Aldus Koeman in de inleiding van het tekstdeel. De genoemde basisfunctie van land- en zeekaarten voor de historiografie wordt overtuigend gedemonstreerd door bijdragen van zes auteurs aan het tekstdeel; zes opstellen, ieder gevolgd door een uitvoerige beschrijving van de afgebeelde kaarten en een evenzo uitvoerig kritisch apparaat. De auteurs en bijdragen zijn achtereenvolgens: G. Schilder, "Een historisch overzicht van de ontdekking van Suriname tot 1667"; A. H. Loor, "De kartografie in dienst van de landbouw"; F. C. Bubberman, "De gouden eeuw in de geschiedenis van de Surinaamse kartografie, 1850-1940"; J. B. Ch. Wekker, "Luchtkartering 1940-heden"; B. Nelemans, "De hoofdstad van Suriname, Paramaribo"; C. Koeman, "Hydrografische kaartering". Het is ondoenlijk (hoewel de verleiding groot is) de 39 fraaie facsimile's afzonderlijk te

bespreken. Schilder behandelt in zijn overzicht onder meer de kaarten uit de Blathwayt-atlas (John Carter Brown Library, Providence, Rhode Island), die in klein formaat al gereproduceerd werden door H. C. van Renselaar in de Nieuwe West-Indische Gids van 1966. Verrassend zijn de vroege detailkaarten van Marowijne en Surinamerivier, behorend bij het zogenaamde "Jesse de Forest-journal" (British Museum, Sloane MSS, 179b), 1623-1625. (De Forest was een naar Leiden uitgeweken Waal die met toestemming van de WIC een kolonisatiepoging deed aan de Wilde Kust). A. H. Loor geeft een schets van de plantagebouw, de strijd tegen de Marrons etc., meest aan de hand van ms.-materiaal uit het ARA. Markeringspunten in de kartografie van het plantagegebied van Suriname zijn de kaarten van A. de Lavaux (1737, laatste bewerking circa 1770) en J. C. Heneman (1784), de laatste op een voor een overzees gewest ongewoon grote schaal. De behandeling van de kartografie 1850-1940 door ir. Bubberman is heel duidelijk maar moest, met name betreffende de expedities naar het binnenland vanaf circa 1900 noodzakelijk summier blijven. Opmerkelijk bij deze ontdekkingsreizen is het grote aantal marineofficieren onder de deelnemers: experts in het "sterrenschieten". Nelemans grijpt bij zijn beschrijving van de topografie van Paramaribo weer ver terug in de tijd (onder meer hypothesen over het ontstaan van plaatsnamen). In hoofdstuk VI (hydrografische kaartering) schetst prof. Koeman tenslotte de ontwikkeling van de zeekaart - van "roteiro" of leeskaart tot de hedendaagse hydrografische kaart - met speciale vermelding van de prestaties van het kartografenhuis Van Keulen. De "Kaarte van de Kust Guiana" (G. Hulst van Keulen 1785) op zeer grote schaal en nauwkeurig uitgevoerd, was zijn tijd ver vooruit. Als een nevenproduct ontstond tijdens het werken aan deze atlas de "Bibliography of printed maps of Suriname, 1671-1971". (Amsterdam, T.O.T., 1973) door C. Koeman. Hierin worden ook Essequibo, Demerary en Berbice tot 1816 behandeld. Dit boekje (met ruime marges voor eigen aantekeningen) kan goed dienen bij een eerste terreinverkenning door de onderzoeker, voordat hij in de wat onhandzame grootfolio-atlas gaat bladeren.

M. P. H. Roessingh

LLOYD, CHR. (red.), Atlas of maritime history. London, Hamlyn, 1975 144 blz., met 74 kaarten en vele illustraties.

Dit boek, uitgegeven op initiatief van "Country Life", is duidelijk bedoeld als inleiding voor een zeer breed publiek. Dit in de eerste plaats aan de hand van kaarten een overzicht te geven van de maritieme geschiedenis van "the western nations" is op zichzelf ons inziens een goede gedachte geweest. Ten aanzien van de wijze, waarop door Lloyd en diens medewerkers die gedachte is gerealiseerd, hebben wij echter ernstige bedenkingen. Voor ons gevoel ligt de nadruk veel te eenzijdig op het meer recente verleden: 32 van de 74 kaarten hebben betrekking op de periode vóór het einde van de Napoleontische oorlogen, de overige brengen geheel of in hoofdzaak latere ontwikkelingen in beeld. Bovendien moet men het "the western nations" met een forse dosis zout nemen: het gaat Lloyd vooral om de zeegeschiedenis van het Verenigd Koninkrijk en de U.S.A. Gebeurtenissen als de slag bij Lissa en Courbets operaties in de Chinese wateren blijven dan ook geheel buiten beschouwing.

Ernstiger vinden wij dat de tekst veelal slordig is geformuleerd. Dat "religion was the pretext of European expansion, gold or spices were the motives" lijkt ons tenminste een nogal aanvechtbare bewering. Lloyd stelt echter bijvoorbeeld ook dat voor het Wilhelminische Duitsland het bezit van een koopvaardijvloot een "luxury" was. Vermoedelijk heeft hij deze uitdrukking ontleend aan Churchill, die haar op 9 februari 1912 heeft gebruikt in een toespraak te Glasgow, die zeer veel opzien baarde. Churchill sprak toen over de oorlogsmarine van het Duitse Rijk. Die zo aan te duiden had misschien zin - het is Churchill overigens zeer kwalijk genomen -, zulks te doen met de Duitse koopvaardij lijkt ons niet serieus te verdedigen. Gemakkelijk aanleiding tot misverstanden geeft een mededeling als dat "the most powerful" van de Duitse kaperschepen, die zich bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog in zee bevonden, de "Admiral Graf Spee" was: de "Deutschland" (later "Lützow") was vrijwel even groot, snel en zwaar bewapend. Naast dit soort "flodderige" uitspraken - men vergeve ons de uitdrukking; zij lijkt de meest adequate - ontmoet men een groot aantal aperte onjuistheden. De slag aan de Boyne vond niet plaats in 1650, maar in 1690; Franz Josephsland werd niet ontdekt in 1913, maar door de

expeditie van Payer en Weyprecht, die tussen 1871 en 1874 plaats vond; Zeebrugge werd niet aangevallen op 21 april 1918, maar op 23 april. Het aantal "Dreadnoughts", dat bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog voor de "Kaiserliche Marine" in aanbouw was, ligt aanmerkelijk lager dan hier wordt opgegeven; het Britse Rijk beschikte bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog niet over vier slagschepen van de "Royal Sovereign"-klasse, maar over vijf (de "Royal Oak" ging pas in oktober 1939 verloren). Aan het gevecht in de Duitse Bocht op 28 augustus 1914 namen niet uitsluitend "light forces" deel (het zou zonder het verschijnen van Beatty's slagkruisers ook wel heel anders zijn afgelopen). Het tot zinken brengen van de "Athenia" in de nacht van 3 op 4 september 1939 vormde geen aanwijzing dat "unrestricted submarine warfare would again be adopted" (het geschiedde namelijk bij vergissing. Even overvloedig komen spelfouten voor (wij beperken ons ditmaal tot één, "actueel", voorbeeld: "Gorshov" in plaats van "Gorshkov").

Ook voor de zorg, waarmee de afbeeldingen zijn geselecteerd en de bijschriften daarbij en bij de kaarten zijn samengesteld, kunnen wij niet direct bewondering opbrengen. Kunstenaar en techniek worden bij vrijwel geen enkele illustratie vermeld. Men mag zeker een uitleg verwachten waarom de Duitse onderzeeboot, die op blz. 102-103 is afgebeeld, de Britse marinevlag voert. Deze explicatie ontbreekt totaal. De afgebeelde "Ark Royal" is niet - zoals het bijschrift vermeldt - het vliegkampschip, dat in 1941 tot zinken werd gebracht, maar de opvolgster, die thans nog in dienst is. Door te schrijven "Batavia (with the naval base at Surabaya)" en bovendien op de bijbehorende kaart het teken voor "Main Naval Base" bij Batavia te plaatsen - terwijl Soerabaja geheel ontbreekt - moet men wel weer misverstanden wekken. Van de kaarten kan overigens gezegd worden dat zij duidelijk zijn en dat kleurencombinaties zijn gekozen, die in het algemeen prettig aandoen. Daarnaast dient zeker te worden vermeld dat men in de tekst hier en daar even bondige als rake typering ontmoet.

Niettemin menen wij te moeten gewagen van een gemiste kans, een boek, waarvan de kwaliteit niet in overeenstemming is met de reputatie van de voornaamste samensteller. Anderen zullen wel ervoor verantwoordelijk zijn dat iedere verwijzing ontbreekt naar de omstandigheid dat een aantal illustraties vrijwel ongewijzigd is ontleend aan "Skeppet" van Björn Landström.

Ph. M. Bosscher

MARCUS, G. J., *Heart of Oak. A survey of British sea power in the Georgian era.* Londen, Oxford University Press, 1975, 308 blz., geïll.

Marcus is een bekend auteur over de Engelse marine. Reeds twee delen van zijn onmiddellijk na verschijnen als standaardwerk betitelde "A Naval History of England" zijn uit. Hij vorderde daarin tot 1815. Ook wijdde hij een monografie aan de slag bij Quiberon in 1759, waar admiraal Hawke onder moeilijke omstandigheden de Franse vloot beslissend versloeg. Alle drie knappe boeken in hun soort. Niet al zijn materiaal hiervoor verzameld, kon gebruikt worden. Hij bewaarde deze "losse endjes" en bracht ze tezamen met delen uit zijn vorige geschriften bijeen in het onderhavige boek. Verdeeld over een twintigtal hoofdstukjes wijdt hij aandacht aan allerhande aspecten van de Britse marine in de "Georgian era" (1714-1830).

Het gaat ditmaal niet om vlootpolitiek, konvooiering, blokkade en zeeslagen, maar om de verschillende componenten die het instituut-"navy" vormen. Wie waren de officieren, wie de First Lords of the Admiralty, met wie werd de vloot bemand, hoe was de medische verzorging, wat speelde zich in Portsmouth af, welke veranderingen deden zich in de opbouw en samenstelling van de vloot voor. De keuze van onderwerpen is vaak origineel. Zelden vindt men in kort bestek zo vele - misschien wel te vele - citaten uit brieven en dagboeken bijeen, bijvoorbeeld met reacties van vrouwen van officieren, die aan de kust in zomerhuizen op hun mannen wachtten. Ook de zeeman in de eigentijdse literatuur wordt aangeroerd, evenals het feit dat de Test Act (1673) het beroep van zeeofficier voor Rooms-Katholieken gesloten hield.

Toch is dit boek beslist geen "anatomy of the sea power of Great Britain in the Georgian era", zoals Marcus zelf voorstelt het te noemen. Daarvoor is zijn keuze van onderwerpen te willekeurig en onsystematisch en de behandeling van de stof in elk hoofdstuk veel te oppervlakkig en ongestructureerd. Voor een "anatomy" is het nodig in te gaan op de taken

van een marine, de financiële basis, de werking van het apparaat aan de wal, de gezags- en rangverhoudingen aan boord enz. Er zit nu geen enkele lijn in de onderwerpen en hoofdstukken als over Lloyd's en London River en verhandelingen over de "colliers" vallen volledig uit de boot.

Dat het boek op het eerste gezicht aantrekkelijk lijkt, komt door de titel - ontleend aan een lied uit 1759 - en door de gemakkelijke leesbaarheid en oorspronkelijke opzet. Maar bij nader kennismaking komen de hierboven genoemde gebreken snel naar voren. Na lezing blijft men achter met een grote hoeveelheid feiten en impressies zonder logisch verband. Als Nederlander treft nog in het bijzonder hoe ook in een boek als dit Nelson telkens weer als maatstaf en begin en eind van alle wijsheid in de Engelse marine fungeert. In persoon of als datering (vóór, tijdens en na Nelson) wordt hij vele malen opgevoerd. Ik kan me niet voorstellen, dat in een Nederlands boek de zelfde rol aan De Ruyter zou toevallen!

J. R. Bruijn

MARDER, A., *Operation "Menace": the Dakar expedition and the Dudley North affair.* Londen, Oxford U. P., 1976, 290 blz., geïll., 7 kaarten.

De auteur houdt zich in dit boek alleen bezig met de in de titel genoemde expeditie. Hij plaatst deze onvoldoende in het geheel der geschiedenis van het jaar 1940. Dit neemt niet weg, dat zijn relaas, dat minutieus aan de hand van vele tot op heden onbekende archivari-sche vondsten is opgesteld, alleszins leeswaardig is.

De leider der Vrije Fransen De Gaulle hoopte in Afrika een steunpunt te verwerven om van daaruit verder te kunnen oprukken. In dit verband dacht hij aan Dakar, waar volgens hem een anti-Vichy-stemming heerste. Terecht geloofde hij, dat Engeland geïnteresseerd zou zijn, omdat een in duitse handen zijnde Dakar als uitvalspoort voor de strijd in de Atlantische Oceaan een ernstige bedreiging voor het Britse Rijk zou vormen. Op 5 juni 1940 verwierf hij de steun van Churchill. Londen wilde beschermende vloottenheden inzetten, maar de landingsoperaties moesten onder franse leiding plaatsvinden. Hiertegen had De Gaulle grote bezwaren en hij bereikte, dat ook bij een landing britse troepen zouden worden ingezet. Op 26 augustus begon de tocht, die de naam "Menace" droeg. Er was weinig contact tussen de samenwerkende eenheden en pas op 17 september in Freetown hielden admiraal Cunningham en De Gaulle met hun staven de eerste besprekingen. Intussen was bekend geworden, dat een eenheid franse marineschepen uit Toulon was vertrokken, ongestoord door de Straat van Gibraltar was gevaren en bij Casablanca voor anker was gegaan, waarna enkele kruisers onder bevel van Bourragué de reis in de richting van Dakar hadden voortgezet. Churchill had de engelse eenheden willen terugroepen, maar onder invloed van telegrammen van Charles de Gaulle en generaal-majoor Spears kwam hij hiervan terug. De op 23 september uitgevoerde landing werd een mislukking, maar men zal doorzetten. Resultaten bleven uit en op 25 september kozen de marine-eenheden zee.

De schrijver tracht deze mislukking te verklaren. Hij wijst op de misrekening ten aanzien van de stemming in Dakar, waar juist bleek, dat de militaire leiders niet pro-De Gaulle waren. Daarnaast had men de geoevendheid der franse militairen ter plaatse onderschat. Ernstiger was evenwel de slechte voorbereiding van de frans-engelse samenwerking. Deze expeditie had daardoor volgens Marder haar betekenis. Men had begrepen, dat het aanbeveling verdiende om een speciaal "headquartership", dat niet zou deelnemen aan de oorlogshandelingen, in te schakelen. Bovendien werden voor het vervoer van materieel speciale "Landing Ship Tanks" gebouwd. Het waren deze zaken, die mede het succes op D-Day brachten.

In het tweede deel, dat de lezer sterk aanspreekt, houdt de auteur zich bezig met de kwestie van het ontslag op 15 oktober 1940 van admiraal North, commandant van North Atlantic Station in Gibraltar, die niets zou hebben gedaan om de doorvaart van de franse oorlogsschepen te beletten. Schr. tracht deze onverkwikkelijke zaak, die op 8 oktober 1940 openbaar was geworden door Churchills mededeling in het Lagerhuis dat het mislukken van de Dakar-expeditie te wijten was aan de laksheid van North uiteen te zetten. De beschuldigde, die een week later door de Admiraliteit was ontslagen, verdedigde zich door er op te wijzen, dat hij geen desbetreffende orders had ontvangen, hoewel hij de nadering wel naar Londen had gemeld. Hierop werd hem geantwoord, dat een vlagofficier

niet op bevelen behoefde te wachten, maar eigen initiatief moest tonen.

Na de oorlog zocht North rehabilitatie. Toen Roskill in 1954 in het eerste deel van zijn officiële werk "The War at Sea" schreef, dat North's houding correct was geweest en dat zijn ontslag als onjuist moest worden beschouwd, begon de discussie los te komen. Op 23 mei 1957 verklaarde premier Macmillan in het Lagerhuis: "A careful examination of the records has led me to the conclusion that, so far as concerned the passing of the French ships through the Straits of Gibraltar, Admiral North cannot be accused of any dereliction of duty" (blz. 251). Hij voegde er aan toe, dat de Admiraliteit hem kon ontslaan omdat zij hem beschouwde als een man, die onvoldoende initiatief toonde op een zo belangrijke post als Gibraltar, waarbij natuurlijk de nadruk moest worden gelegd, dat het feit was gepleegd in oorlogstijd. Hiermede was de kwestie afgelopen. Marder ontkent niet, dat North ontslagen kon worden, maar, schrijft hij op blz. 256: "The mistake of the Admiralty was to couple the statement about North's relief with a definite charge of dereliction of duty". Waarom werd geen nader onderzoek ingesteld? Marder meent omdat er geen strafbare, zelfs geen tastbare feiten waren. De lezer zal zich zelfs afvragen of North ook was ontslagen wanneer "Menace" een succes was geweest. Zo komen wij vanzelf bij de vraag of Churchill, wiens prestige even was aangetast, naar een zondebok had gezocht. Deze opvatting werd in hogere marinekringen wel degelijk aangehangen. De auteur betreurt het, dat Sir Winston nooit, ook niet tijdens zijn latere kabinetsperiodes, deze zaak heeft rechtgezet. Een oplossing zal misschien komen, wanneer de archieven uit de vijftiger jaren in de tachtiger jaren zullen worden opengesteld. De eindconclusie moet zijn, dat Marder met het schrijven van dit uitstekend gedocumenteerde werk velen aan zich verplicht heeft.

J. Verseput

RANDIER, J., Scheepsantiek. Bussum, De Boer Maritiem, 1974, 223 blz., geïll.

Jean Randier, zeeman (koopvaardijofficier en jachtzeiler) en maritiem schrijver (hij publiceerde over de grote franse zeilschepen) heeft getracht een handboek samen te stellen, waarin alle soorten nautische voorwerpen, die object van verzameling en bestudering kunnen zijn, worden geëncyclopediseerd. Zoals in de inleiding vermeld, is het niet slechts de bedoeling geweest een eenvoudige catalogus met beschrijvingen te geven. "De beschreven voorwerpen moesten niet alleen naar gelang van de datum van hun vervaardiging chronologische op hun juiste plaats worden gerangschikt, maar moesten daarin ook passen voor wat betreft hun dagelijkse functie. Dat betekent dat gesproken moest worden over hun nut, hun voordelen, hun fouten en ook over de ontwikkelingen die zij doormaakten". In acht hoofdstukken geeft de auteur vorm aan dit veelomvattend programma. Achtereenvolgens schenkt hij aandacht aan: maquettes en modellen (van schepen, scheepsmachines, artillerie); schilderijen en afbeeldingen (inclusief affiches, stempels, penningen, postzegels); de nautische bibliotheek; navigatie-instrumenten; handwapens, vlaggen en uniformen ter zee; de uitrusting van het schip, de meubilering en decoratie; vakmanschap aan boord (modellen, graveerwerk, kunstnijverheid); de bezielende zee. In dit laatste hoofdstuk worden allerlei objecten behandeld, die qua vormgeving of versiering door de zee en het zeemansleven zijn geïnspireerd - klokken in de vorm van een vuurtoren, bloemstukken van schelpen, tabakspotten met een patrijspoortsluiting -, maar die met het schip en de zeeman overigens weinig van doen hebben. Het is dan ook de vraag of we deze objecten nog als scheepsantiek moeten beschouwen. Helaas kunnen we ons bij de beantwoording van deze vraag niet laten leiden door een definitie van scheepsantiek, die we in een boek als dit toch eigenlijk wel dachten aan te treffen.

Het boek is bedoeld voor historici, liefhebbers en verzamelaars van scheepsantiek. Uiteraard kan en zal het niet elke categorie evenveel bevrediging geven. Het kwam mij voor, dat de hoofdstukken over de navigatie-instrumenten en de handwapens een goede samenvatting geven van wat er op dat gebied te zeggen valt. Maar of ze ook bevredigend zijn voor de wat gevorderde verzamelaar? Andere hoofdstukken zijn, ook voor een eerste inleiding, te beknopt; bijvoorbeeld dat over schilderijen en afbeeldingen. Een groot aantal namen van schilders wordt genoemd, andere bekende, Spin, Spurling (of heet hij hier Sperling), ontbreken; slechts enkele regels worden gewijd aan de postzegel met maritieme voorstellingen. Op zich is dit alles niet zo erg, de stof is ook wel wat veelomvattend voor één boek, al hadden we toch wel graag een wat meer evenwichtige behandeling gezien.

Jammer is dan wel dat de literatuurlijst, per hoofdstuk achterin het boek, zo beknopt gehouden is, en tevens dat in deze voor een Nederlands publiek bewerkte uitgave van een oorspronkelijk Frans werk geen enkele Nederlandse titel voorkomt.

In hoofdstuk III (De nautische bibliotheek) worden, opzettelijk, slechts oudere werken genoemd, "die in de meeste gevallen zeldzaam zijn en een hoge antieke waarde hebben". Typisch een hoofdstuk dus voor de echte verzamelaar met veel financiële mogelijkheden. De historicus voor wie het boek toch ook is geschreven, en de verzamelaar met beperkter middelen, mist dan toch een verwijzing naar modernere werken in de literatuuropgave bij dit hoofdstuk. Geen enkele bibliografie wordt daar genoemd, slechts één werk, namelijk "Catalogue des cartes nautiques sur vélin" van M. Foncin e.a., net als al de andere werken zonder aanduiding van het jaar van verschijnen. In dit hoofdstuk wordt overigens behoorlijk aandacht gegeven aan het materiaal in archieven.

Een sterk punt van het boek zijn de illustraties: zeer overvloedig, 50 in kleur, van goede kwaliteit en gevarieerd, en van behoorlijk formaat. Aantrekkelijk is ook de schrijffrants van de auteur, niet steeds geheel adequaat weergegeven door de vertaler. Duidelijk merkbaar is, dat bij Randier praktijk en theorie hand in hand gaan. Zijn poging, hoewel niet in alle onderdelen even goed geslaagd, verdient alle lof. In ieder geval bereidt hij zijn lezers "een boeiende reis aan boord van schepen uit voorbijgane dagen". Voor hen die meer willen zien en genieten: aan het slot van het boek is een lijst afgedrukt van maritieme musea in 21 landen; Nederland prijkt hier met 24 instellingen (Ketelhaven ontbreekt) en België met 4. Voor de beginnende verzamelaar van scheepsantiek zou een opgave van redelijk prijzende scheepsantiquairs ook nuttig zijn geweest.

J. A. van der Kooy

SPEERSTRA, H., Schippers van de zee. De laatste kustvaarders onder zeil. Bussum, de Boer Maritiem, 1975, 175 blz., geïll.

Na Speerstra's beide bundels met herinneringen van schippers van binnenvaartschepen - onder-zeil, en na schipper van Roon's verhalen over het leven aan boord van de Nederlandse zeil- en stoomloggers, heeft uitgeverij Unieboek nu de kapiteins van de laatste zeilende kustvaarders aan het woord willen laten. En ook nu zijn de door de samensteller opgetekende verhalen stuk voor stuk weer sociale documentjes, fragmentarisch soms of wat warrig, maar zeker het bewaren waard. Maar dat geldt zeker niet voor de inleiding tot deze bundel herinneringen. Deze vertoont er alle tekenen van snel in elkaar te zijn gezet: een aantal opmerkingen zonder veel onderling verband, vaak halve waarheden, meestal zonder enige bronvermelding op plaatsen die daar wel om vragen. Inderdaad géén "... gedegen stuk geschiedenis-schrijving..." (blz. 9)! Welke in deze eeuw in Nederland aangetroffen wrakken van schepen uit het begin van onze jaartelling "waren geschikt... voor een beperkte vorm van kustvaart"? Welke geschiedschrijvers zien "het" (?) Vikingschip als "prototype van... de... kleine houten zeetjalk"? Waarom niet het precieze jaar van inwerkingtreding van de Schepenwet vermeld (1909), wanneer deze zeer belangrijk wordt genoemd voor de ontwikkeling van de kleine vaart? Op blz. 11 wordt een niets terzake doende serie zinnen over kaapvaart en zeeroverij - voor de schrijver blijkbaar identieke begrippen - besloten met de ominieuze, maar verder niet verduidelijkte zinsnede "De vaart (welke?) was dus (in welke periode?) op z'n zachtst gezegd een hard beroep"! Het lijkt mij het overwegen waard om de inleiding tot een eventueel soortgelijk volgend boek over te laten aan een deskundige derde (zoals dat met veel succes is gebeurd bij "De laatste echte schippers");

L. M. Akveld

VEENENDAAL, A. J. Matthijs Sloot, een zeeman uit de achttiende eeuw (+ 1719-1779). 's-Gravenhage, Nijhoff, 1975, 58 blz., geïll.

Dit boekje vertoont, zoals de auteur ook in zijn voorwoord mededeelt, in meer dan één opzicht gelijkenis met het werk van Mr. A. Staring "Damiaan Hugo Staring, een zeeman uit de achttiende eeuw, 1736-1783" (Zutphen 1948). Evenals Mr. Staring is de schrijver, gepromoveerd op een onderwerp uit de 18e eeuwse diplomatieke geschiedenis, door een

verre familieband met de hoofdpersoon van zijn biografie verbonden. Ook in de inhoud van beide levensbeschrijvingen zijn overeenkomsten te ontdekken. Zowel Damiaan Staring als Matthijs Sloot waren afkomstig uit een stadje in Gelderland. Beide traden in dienst van de Admiraliteit van Amsterdam en brachten het tot kolonel en ordinaris kapitein ter zee. Hun onopvallende carrière viel grotendeels in een weinig spectaculair tijdvak uit de geschiedenis van de Nederlandse marine, ± 1750-±1780. Er waren ook verschillen tussen de twee. Sloot, die vermoedelijk uit een laag milieu afkomstig was, werd niet een vermogend man als gevolg van zijn veertigjarige loopbaan bij de Admiraliteit. De inkomsten, die hij uit kostgelden, vrachtpenningen (vergoeding voor de kosten van het vervoer van waardevolle goederen van kooplieden door landsschepen) en enige "misbruiken" genoot, wanneer hij eens in de vier à zes jaar een commando kreeg, schijnen hem naast het tractement van f 30,- per maand wel van een behoorlijk bestaan verzekerd te hebben. Staring kwam uit een hoger milieu en eindigde ook welgestelder; anders dan Sloot vermeed hij de jarenlange werkeloosheid aan de wal door tijdelijk bij de VOC dienst te nemen.

Evenals Staring doet Veenendaal een geslaagde poging de biografie van zijn zeeman in een breder kader te plaatsen. Aan twee algemene aspecten schenkt hij aandacht, namelijk de sociale en financiële positie van de 18e eeuwse zeeofficier en de betrekkingen tussen de Republiek en Marokko. Wat het eerste punt betreft steunt hij hoofdzakelijk op het proefschrift van J. R. Bruijn. Nieuw licht werpt de auteur op de houding van de Staten-Generaal tegenover de Barbarijse staat. Niet anders dan andere Europese mogendheden probeerden de Staten de Marokkaanse vorst zo lang mogelijk te vriend te houden door hem af en toe een geschenk in geld of juwelen te sturen. Het belang van de Nederlandse scheepvaart stond voorop. Gingen de pretenties van de vorst verder, in de vorm van eisen van een jaarlijkse schatting van scheepsbehoeften en kanonnen voor zijn kaperschepen, dan waren de Staten bereid en in staat hem door middel van vlagvertoon of desnoods oorlog tot andere gedachten te brengen. Vooral hier lag in de decennia na 1750 de rol van de vloot en van kapiteins als Sloot. Als commandant van een eskader van zes landsschepen in de jaren 1772 tot 1774 wist Sloot, samen met de nederlandse consul-generaal in Marokko, tijdelijk de vrede met deze staat te herstellen en te bevestigen zonder één schot te lossen.

Aan het boekje ligt een vrij uitgebreide bronnen- en literatuurstudie ten grondslag. Met sommige bronnen had misschien meer gedaan kunnen worden. Uit de notariële bescheiden bijvoorbeeld moet toch een veel vollediger beeld van het vermogen, de beleggingen, de interesses en de levenswijze van een 18e-eeuws kapitein als Sloot opgebouwd kunnen worden dan in het boek van Veenendaal gebeurt. Wat doet een Sloot precies aan de wal? Opmerkelijk is zeker het terloops vermelde feit, dat deze kapitein zich tweemaal als student aan de Leidse universiteit liet inschrijven (kende hij Latijn?). Omtrent 18e-eeuwse zeeofficieren ontbreken juist dit soort gegevens vrijwel geheel. Het werkje ziet er overigens verzorgd uit, compleet met kaartjes van het zeegebied rond Marokko. Een portret van Matthijs Sloot was jammergenoeg niet te vinden.

C. A. Davids

VOORT, J. P. van de, *Visseren van de Noordzee. Het nederlandse visserijbedrijf in geschiedenis en volksleven*. Den Haag, Boekencentrum, 1975 (Triangelreeks), 140 blz., gefl.

Het is een boekje, dat men met plezier in de hand neemt: handig formaat, een frisse omslag en een aantrekkelijke titel. Het is uitgevoerd met goed papier, gedrukt met een gemakkelijk lezende letter, duidelijk in zijn indeling en is ruim voorzien van goed uitgevoerde illustraties. Het wetenschappelijk doopceel van de schrijver op de achterzijde van de omslag wekt het vertrouwen, dat hij zijn materie meester moet zijn en dit vertrouwen wordt versterkt door de vermelding, dat de heer J. van Dorp, directeur van het Visserijmuseum te Vlaardingen, waaraan de schrijver is verbonden, zijn medewerking aan deze publicatie heeft verleend. De ondertitel is ambitieus: Het Nederlandsche visserijbedrijf in geschiedenis en volksleven. En dan wordt de vraag of de schrijver erin is geslaagd dit wel heel wijd om zich heen grijpende onderwerp, dat hij over veertien hoofdstukken uitsplitst, op acceptabele wijze te comprimeren in 120 bladzijden druk en illustratie. Het is duidelijk, dat men dan geen grote uitvoerigheid en tot in details afdalende behandeling van de materie mag verwachten, veeleer een handleiding, die degene, die

zich door het onderwerp aangetrokken voelt - en wie is dat niet? -, met duidelijke handwijzers op het rechte spoor zet en hem van zodanige informatie voorziet, dat hij, geboeid door het onderwerp of een aspect daarvan, zelf verder gaat zoeken. Juist daarbij wordt dan de logische opzet, die werkelijk de visserij en wat daar mee te maken heeft met duidelijkheid rubriceert, bijzonder nuttig.

Zulk een handleiding vindt men in dit boekje alleszins. Het verrassende is echter, dat de schrijver erin is geslaagd toch allerlei interessante details naar voren te halen, die in hoge mate tot de waarde en leesbaarheid van zijn uiteenzettingen bijdragen. "Visseren van de Noordzee" is geen min of meer beknopte leidraad geworden, het geeft een helder en bondig wijd overzicht van de materie, ruim voldoende in bijzonderheden afdalend om duidelijk inzicht te geven. Het is echt een boekje om zelf te hebben, niet uit te lenen, doch wel te geven aan iemand, die belangstelling heeft voor de visserman, zijn reder, zijn schip, zijn werk en levenswijs. Reeds daarom wens ik dit boekje een tweede druk toe. Ik doe dat ook omdat dit dan zou kunnen zijn een - enigszins - herziene en vermeerderde. Ik heb het gevoel, dat in de afbeeldingen de schepen er maar mager afkomen. Wanneer het erom gaat een beugsloep af te beelden, worden we onthaald op een ietwat flodderig aquarelletje van de eerste stalen Vlaardingse beugsloep VL 146. Er moet toch wel beter illustratiemateriaal te vinden zijn om van een sloep en zijn tuig een juiste indruk te geven. Wanneer de schrijver bommen beschrijft als hebbende twee van gaffeltuig voorziene masten, hoort daar niet bij een foto, waarop men klein en op de achtergrond zulke bomschuiten kan zien, grotendeels gemaskeerd door twee zich op de voorgrond bevindende eenmastige schuiten waarvan mij niet geheel duidelijk is of het bommen zijn, dan wel grote garnalenschuiten. Het afgebeelde kerkscheepje in de St. Bavo te Haarlem is voorts waarschijnlijk geen bewapende buis doch een bewapende boeier. De bewapende buis, waarop de schrijver doelt, zou zich volgens Dr. J. M. G. van der Poel reeds sinds meer dan 50 jaar in het Frans Hals Museum bevinden. En waar blijven de afbeeldingen van de zeilloggers en zeiltrawlers onder tuig, van de stoomfietsen en van de motortrawlers en hektrawlers? Ik zou mij kunnen indenken, dat de schrijver, met al het documentatiemateriaal van het Vlaardings Museum achter de hand, hier allerlei begeerten heeft gehad, die op de verantwoorde economie van de uitgever kunnen zijn gestrand. Dan pleit ik barmhartigheid bij de tweede druk.

Een andere vraag is of bij het vastleggen van wat aan boord in mondelinge rituelen werd gezegd of uitgezongen de blik niet te zeer beperkt is gebleven tot wat langs de Nieuwe Waterweg gold. De Scheveningers en Katwijkers moeten toch ook hun eigen gezegden hebben gehad en van een onderzoek in die richting blijkt niets.

Tenslotte nog dit. Wat helemaal ontbreekt, is de kustvisserij vanuit IJmuiden gedurende de jaren der bezetting. Waarbij wel degelijk ook des nachts werd gevisst en in de latere jaren de Engelse motortorpedoboten zich in de vissende vloot mengden. Waarbij in de jacht het eerst buiten, dan wel met de vangst het eerst binnen te zijn, "voor Vaderland en Vorst" werd aangevaren en tussen de reders de afspraak gold, dat voor de door reparatie verloren gegane visgelegenheden geen schadevergoeding werd gevorderd. Men hield zijn verdiensten geheim. Het wil me voorkomen, dat dit kleurrijke stukje historie niet helemaal vergeten moet raken. Het zijn wensen. Zij doen niet af aan de deugden van dit zo bijzonder geslaagde boekje.

A. Blussé van Oud Alblas

VRIES, C. A. de, *Scheepsportretten van C. A. de Vries*. Alkmaar, De Alk, z. j. (1976), 72 blz., 32 ill, waarvan 16 in kleur.

Dit platenalbum, waarvan de afbeeldingen door een tekst worden toegelicht, heb ik aanvankelijk met enig argwaan en twijfel bekeken. Ik vroeg me af of het, nu in 1976, nog mogelijk was op een zinnige wijze schepen te schilderen die al lang tot het verleden behoren. Bij het doornemen van de platen ben ik tot de conclusie gekomen dat het inderdaad nog kon en met resultaat. De schilder had kennelijk de bedoeling "portretten" te schilderen, niet zo maar een persoonlijke interpretatie van het eerste het beste scheepje waar men dan een titel bij zet. Zijn schepen geven werkelijk een perfect en actief technisch beeld van een met name genoemd schip. Dit wil niet zeggen dat hij dit op een onpersoonlijke fotografische wijze heeft gedaan, want zijn schilderijen dragen wel de persoonlijke toets van de

schilder en zijn interpretatie is "ship-shape". Zijn schepen varen werkelijk, zeilen of stomen, er zit sfeer in. Alle schepen zijn voorgesteld op zee, in verschillende weersomstandigheden. Daarbij heb ik me wel eens de vraag gesteld - afgaande op de toestand van de zee - of sommige schepen niet te zwaar getuigd waren. Misschien heeft De Vries zich laten inspireren door de forse scènes van Spurling? Behalve deze beroemde schilder zijn er nog wel andere waarmee men een vergelijking kan trekken. Grootmeester in dit genre was o.m. de Amerikaan Gordon Grant en is nog de Engelsman John Stobart. De Vries stelt in dit album een reeks Nederlandse schepen voor waarvan het oudste de "Eendracht" is (1598), het jongste de onderzeebootjager "Amsterdam" (1956). Daartussen heeft hij vooral de 19de-eeuwse koopvaardisschepen, fregatten, clippers en barken als onderwerp gekozen, naast een aantal oorlogsschepen en koopvaardijstoomvaartuigen. Hij is er in geslaagd een mooie reeks samen te stellen. Toch zijn naar mijn gevoel de schepen die "naar het leven" geschilderd zijn, de meest waardevolle, hoewel niet kan ontkennd worden dat hij met de naar dokumenten geschilderde portretten in het goede vaarwater zit.

J. van Beylen

Nieuwe boeken en artikelen.

(samengesteld door drs. L.M. Akveld)

Ten behoeve van de opgave van nieuw-verschenen boeken en tijdschriftartikelen op maritiem-historisch terrein, die in elke aflevering van de "Mededelingen" verschijnt, wordt een aantal periodieken en jaarboeken systematisch nagezien op titels, die voor opnemning in die bibliografie in aanmerking komen.

Voor de goede orde, én als een soort verantwoording, volgt onderstaand een opsomming van de geraadpleegde tijdschriften en jaarboeken. Alle titels in deze lijst worden voorafgegaan door een korte aanduiding daarvan. Deze afkortingen zullen voortaan in de bibliografie van de "Mededelingen" worden gehanteerd, mede ter beperking van het netwerk. Om de raadpleging van de bibliografie te vergemakkelijken zijn de gebruikte afkortingen - en niet de titels van de tijdschriften en jaarboeken - in alfabetische volgorde geplaatst.

AC	Acta cartographica
AESC	Annales, économies, sociétés, civilisations
AHR	American historical review
Altona	Jaarboek Altonaer Museum in Hamburg
Amstelodamum	Amstelodamum. Maandblad voor de kennis van Amsterdam
Amsterdam	Jaarverslag van de Vereniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum Amsterdam
AN	American neptune
Antiek	Antiek
Bergen	Jaarboek Bergens Sjøfartsmuseum (Noorwegen)
BG	Bijdragen tot de geschiedenis (België)
BH	Business history
BIHR	Bulletin of the Institute of historical research
BMGN	Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden
BMNO	Bijdragen en mededelingen van het nederlands Openluchtmuseum (Arnhem)
BR	Bulletin van het Rijksmuseum (Amsterdam)
BRh	Beiträge zur Rheinkunde
BS	Belgian shiplover
BW	Blauwe wimpel
CEH	Central European history
Compass	Compass. A magazine of the sea
DH	Delaware history
DS	XVIIe Siècle
DW	Dog watch (Australië)
EEH	Explorations in economic history
EcHR	Economic history review
EHR	English historical review
Enkhuizen	Het Peperhuis (Rijksmuseum "Zuiderzeemuseum", Enkhuizen)
ESJ	Economisch- en sociaal- historisch jaarboek
Göteborg	Unda maris. Jaarboek Sjøfartsmuseet i Göteborg (Zweden)
HAHR	Hispanic-American historical review
Historia	Historia (Zuid-Afrika)
History	History
HJ	Historical journal
Holland	Holland. Regionaal historisch tijdschrift
HT	History today

HZ	Historische Zeitschrift
IJNA	International journal of nautical archeology
Imago	Imago mundi. A review of early cartography
IRSH	International review of social history
JAH	Journal of American history
JAS	Journal of American studies (waarin opgenomen een opgave van "theses on American topics")
Jb. Amstelodamum	Jaarboek van het Genootschap Amstelodamum
JCH	Journal of contemporary history
JEH	Journal of economic history
JHG	Journal of historical geography
JICH	Journal of imperial & commonwealth history
JIH	Journal of interdisciplinary history
JLS	Journal of Latin American studies
JMH	Journal of modern history
JN	Journal of navigation (USA)
JS	Journal of social history
JSH	Journal of southern history
Kalmar	Kalmar Län. Arsbok för kulturhistoria och hembygdsvärd (Zweden)
Karlskrona	Aktuellt. Jaarboek van het Marinemuseum in Karlskrona (Zweden)
Kronborg	Jaarboek Handels- og Søfartsmuseum på Kronborg (Denemarken)
Lloyd's	100A1. Magazine of Lloyd's Register
Logbuch	Das Logbuch. Zeitschrift für Schiffsbaugeschichte und Schiffsmodellbau
Marine Academie	Mededelingen van de Marine Academie (België)
Marineblad	Marineblad
MCC	Map collectors' circle
MH	Maritime history
MJ	Maritiem journaal. Jaarlijks verschijnend informatie- en dokumentatie-werk op maritiem gebied voor Nederland en België
MJb	Stallings maritimes Jahrbuch
MM	Mariner's mirror
Modelbouwer	De modelbouwer. Orgaan van de Nederlandse vereniging van model-bouwers
MR	Marine Rundschau
MS	Model shipwright
Mystic	The log (Mystic Seaport)
NEP	Neptunia
NH	Nederlandse historiën
NL	Nederlandse loods
NRJ	Nautical research journal
NWIG	Nieuwe West-Indische gids
NYH	New York history
NZH	New Zealand journal of history
Ons Amsterdam	Ons Amsterdam
Oslo	Jaarboek Norsk Sjøfartsmuseum (Oslo)
Perroquet	Le petit perroquet
PHR	Pacific history review
PP	Past and present
Quaerendo	Quaerendo. A quarterly journal from the Low Countries devoted to manuscripts and printed books

Reddingboot	De reddingboot. Orgaan van de Koninklijke Noord- en Zuid-Hollandse Redding-Maatschappij
Rembrandt	(Jaar)verslag van de Vereniging Rembrandt
RFO	Revue française d'histoire d'outre-mer
RH	Revue historique
RHES	Revue d'histoire économique et sociale
RHM	Revue de l'histoire de la deuxième guerre mondiale
RHMC	Revue d'histoire moderne et contemporaine
RM	Revue maritime
RN	Revue du nord
Rotterdam	Rotterdams jaarboekje
RV	Rheinische Vierteljahrsblätter
SB	Steamboat bill
SC	Sea classics
Sea breezes	Sea breezes
SEHR	Scandinavian economic history review
SH	Spiegel historiael
SI	Schiffahrt international
SM	Scripta mercaturae
SMo	Ships monthly
Sneek	Jaarboek Fries Scheepvaart Museum (Sneek)
SR	Studia rosenthaliana
Stockholm	Jaarboek Sveriges Sjöfartsmuseum i Stockholm
Surveyor	Surveyor. American bureau of shipping
SZ	Schiffahrt und Zeit. Hrsg. von der Deutschen Gesellschaft für Schiffahrts- und Marinegeschichte e. V.
Tagrijn	Tagrijn. Vereniging botterbehoud
TC	Technology and culture
TH	Transport history
TI	Terrae incognitae
Transport	Jaarboek International association of transport museums
TvG	Tijdschrift voor geschiedenis
USNIP	Proceedings of the U.S. Naval Institute (Annapolis, Maryland)
Varberg	Jaarboek Varbergs Museum (Zweden)
Visserij	Visserij
VSW	Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte
VZ	Vierteljahrschrift für Zeitgeschichte
Waterkampioen	Waterkampioen
West-Friesland	West-Frieslands Oud en Nieuw (Historisch Genootschap "Oud West-Friesland")
WI	Warship international
IJsselmeer	Jaarverslag van de Musea voor de IJsselmeerpolders
Zee	De zee
Zeewezen	Zeewezen
ZO	Zeitschrift für Ostforschung

Woordenboeken en encyclopedieën

- ANDERSON, F. J., Submarines, diving and the underwater world: a bibliography. Hamden/Conn., Archon, 1975, 238 blz., \$ 15,00.
 COUHAT, J. L., Combat fleets of the world 1976/77: their ships, aircraft and

- armament. Londen, Arms & Armour Press, 1976, 575 blz., ill., £ 14,50.
- ENSER, A. G. S., Subject bibliography of the second world war: books in English 1939-1974. Londen, Deutsch, 1976, 420 blz., £ 8,00.
- FREEMAN-GRENVILLE, G. S. P., Modern atlas of African history. Londen, Collins, 1976, £ 3,00.
- KAUL, H. K. (ed), Early writings on India: a Union catalogue of books on India in the English language published up to 1900 and available in Delhi libraries. Londen, Curzon, 1976, 324 blz., £ 8,50.
- LOOYENGA, A. J., 'Overzicht van Nederlandse studies over de geschiedenis der Europese expansie, verschenen sinds 1945. Nieuwsbrief van de Werkgroep Geschiedenis Europese Expansie 2, 1976, 1.
- LYNCH, B. A., The war at sea: France and the American revolution. A bibliography. Washington D.C., Dept. of the Navy/Naval History Division, 1976, 48 blz.
- PIETERSE, W. C. (ed), Inventory of the archives of the Holland Land Company including the related Amsterdam companies and negotiations dealing with the purchase of land and state funds in the United States of America. Amsterdam, Gemeentedrukkerij, 1976, 75 blz., krtn.
- POLAK, J., Bibliographie maritime française depuis les temps les plus reculés jusqu'à 1914. Grenoble, Editions des 4 Seigneurs, 1976, 370 blz., ill., FF 350,00.
- ROBERTS, G., Atlas van de grote ontdekkingen. Met een inl. van C. R. Boxer. Bussum, de Boer Maritiem (vert. uit het Engels), 1976, 192 blz., krtn, f 45,00.

Algemeen maritieme literatuur

- BOUCHE, D., L'enseignement dans les territoires français de l'Afrique Occidentale de 1817 à 1920. Mission civilisatrice ou formation d'une élite? Université de Lille III, Service de réproduction des thèses, 1975, 2 dln., 947 blz.
- BROCK, B. B., e.a. (ed), Historical Simon's Town. Vignettes, reminiscences and illustrations of the harbour and community from the days of the Dutch East India Company and of the Royal Navy at the Cape, of its administrators, personalities and buildings with special notes on shipwrecks and navigation. Kaapstad, Balkema, 1976, 218 blz., ill., \$ 25,50.
- BURGER, D. H., Sociologisch-economische geschiedenis van Indonesia. D1.I, Indonesia vóór de 20e eeuw. D1. II, Indonesia in de 20e eeuw. Wageningen, Landbouwhogeschool, 1975, 2 dln., 72 + 167 en 16 + 276 blz., f 67,50.
- CALDECOTT-BAIRD, D. N. (ed), Expedition in Holland 1572-74: chronicle of Walter Morgan. Londen, Cooper, 1976, 176 blz., ill., £ 11,50.
- CATALOGUS. Amerikanische Schiffsbilder. Gemälde und Aquarelle des 18. bis 20. Jahrhunderts aus amerikanischen Sammlungen. Sonderausstellung... anlässlich des 200jährigen Jubiläums des amerikanischen Unabhängigkeit. Hamburg, Altonaer Museum, 1976, 120 blz., ill.
- CATALOGUS. Leven langs de Schelde. Antwerpen in de 16e en 17e eeuw. Antwerpen, 1976, 163 blz., ill.
- CATALOGUS. New Bedford and old Dartmouth. A portrait of a region's past. A bicentennial exhibition. New Bedford, Old Dartmouth Historical Society, 1975, 284 blz., ill.
- CATALOGUS. Schepen uit Dordrecht in de 19e eeuw. Dordrecht, Museum Mr. S. van Gijn, 1976, 19 blz.
- COTTRELL, P. L., British overseas investment in the 19th century. Londen, Macmillan, 1975, 80 blz., £ 1,20.
- DEJONG, G. F., The Dutch in America 1609-1974. Boston, 1975 (The immigrant heritage of America series), \$ 13,50.
- ERICKSON, Ch., Emigration from Europe 1815-1914. Londen, Black, 1976 (Documents in Economic History), 320 blz., £ 6,50.
- FASSEUR, C., Kultuurstelsel en koloniale baten. De Nederlandse exploitatie van Java 1840-1860. Leiden, U.P., 1975 (Leidse Historische Reeks, 20), 289 blz., f 39,50.
- FLINT, J. E., Cambridge history of Africa. Vol. 5, from ca. 1790 to ca. 1870. Cambridge, U.P., 1976, 700 blz., krtn., £ 15,00.
- GRAY, D., Seewesen (mit einem Beitrag von S. Marinatos: Das Schiffsfresko von Akrotiri, Thera). Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1975, 166 blz. ill. DM 68,00.

- GREEN, W. A., British slave emancipation: the sugar colonies and the great experiment 1830-1865. Oxford, U.P., 1976, 400 blz., £ 12,50.
- HART, S., Geschrift en getal. Een keuze uit de demografisch-, economisch- en sociaal-historische studiën op grond van Amsterdamse en Zaanse archivalia 1600-1800. Dordrecht, Historische Vereniging Holland, 1976 (Hollandse Studiën, 9), 374 blz., ill.
- HAWS, D., Ships and the sea. A chronological review. Londen, Hart-Davis, 1976, 240 blz., ill., £ 7,50.
- HUNT, W. R., Arctic passage: the turbulent history of the land and people of the Bering Sea 1697-1975. New York, Scribners, 1976, 388 blz., ill., \$ 15,50.
- HYAM, R., G. MARTIN, Reappraisals in British imperial history. Londen, Macmillan, 1976, 240 blz., £ 10,00.
- JONES, M., Finland: daughter of the sea. Londen, Dawson, 1976, 228 blz., ill., £ 9,00.
- JONES, M. A., Destination America. Londen, Weidenfeld & Nicolson, 1976, 256 blz., ill., £ 4,95 (19e-eeuwse emigratie van Europa naar Amerika).
- KENNEY, A. P., Stubborn for liberty: the Dutch in New York. Syracuse/N.Y., N.Y. State American Revolution Bicentennial Commission, 1975, 304 blz., ill., \$ 13,00.
- KLERCK, E. S. de, History of the Netherlands East Indies. Amsterdam, B. M. Israël, 1975 (herdruk ed. Rotterdam 1938), 2 dln., XII + 448/VI + 672 blz., krtn.
- KRAMER, J., Th. KAMPA, Zee Land. Nieuw Oosterscheldeplan. Dijken, dammen, bruggen. Stormvloed en Deltawet. Recreatie en watersport. Schone industrie? Verdrongen land zonder zee. Bussum, de Boer Maritiem, 1976, 144 blz., ill., f 17,50.
- KRANENBURG-LYCKLAMA à NYEHOLT, M., e.a. (red), Het veranderend gezicht van Noord-Holland. Beelden van dorpen en steden, water en land uit de Provinciale Atlas. Amsterdam, Meyer Pers BV, 1976, 158 blz., ill., f 125,00.
- KRIEKEN, G. S. (ed), Dr. Cornelis Pijnacker. Historysch verhael van den steden Thunes, Algiers ende andere steden in Barbarien gelegen. Den Haag, Nijhoff, 1975 (Werken Linschoten Vereeniging, 75), X + 206 blz., ill.
- LANG, J., Conquest and commerce: Spain and England in the Americas. Londen, Academic Press, 1975, 261 blz., £ 6,25.
- LARABEE, B. W., The Atlantic world of Robert G. Albion. Middletown/Conn., Wesleyan U.P., 1975, 272 blz., \$ 14,95.
- LEMOS, A. G., The Greeks and the sea. Londen, Cassell, 1976, 232 blz., ill., £ 5,00.
- LOWENHEIM, F. L., e.a. (ed), Roosevelt and Churchill: their secret wartime correspondence. Londen, Barrie & Jenkins, 1975, 805 blz., £ 10,00.
- PARKER, J. (ed), The American revolution. A heritage of change. The James Ford Bell Library bicentennial conference, University of Minnesota. Minneapolis/Minn., U. P., 1975, 173 blz., \$ 10,00.
- PORTER, B., The lion's share. A short history of British imperialism 1850-1970. Londen, Longman, 1976, 400 blz., £ 6,95.
- SCHAEFER, J., Deutsche Militärhilfe an Südamerika. Militär- und Rüstungsinteressen in Argentinien, Bolivien und Chile vor 1914. Düsseldorf, Bertelsmann, 1975, 310 blz., DM 38,00.
- SCHAEFER, R. J., J. E. Buttersworth, 19th-century marine painter. Middletown/Conn., Wesleyan U.P., 1976, 200 repr., \$ 75,00.
- SCHNALL, U. (red), Auswanderung Bremen-USA. Bremerhaven, Deutsches Schifffahrtsmuseum, 1976 (Führer des Deutschen Schifffahrtsmuseums nr. 4), 96 blz., ill., DM 2,50.
- SMIT, J. G. (ed), Resolutiën der Staten-Generaal. Nieuwe reeks, 1610-1670. Derde deel, 1617-1618. Den Haag, Nijhoff, 1975 (Rijks Geschiedkundige Publicaties, grote serie 152), 19 + 662 blz., f 104,00.
- STEUR, A. G. van der, Johan van Duvenvoirde en Woude (1547-1610), heer van Warmond, admiraal van Holland. Warmond, Historisch Genootschap "Warmelda", 1975, 95 blz., ill., f 12,50.
- TROTTER, A., Britain and East Asia, 1933-1937. Londen, Cambridge U.P., 1975, 277 blz., £ 7,70.
- VRIES, C. A. de, Scheepsportretten van --. Met een voorwoord door Ph. M. Bosscher. Alkmaar, De Alk, 1976, 72 blz., ill., f 25,00.
- WARD, J. M., Colonial self-government: the British experience 1759-1856. Londen, Macmillan, 1976, 407 blz., £ 10,00.
- WIETEK, G. (red), Erwerbungen 1950-1975. Jaarboek Altonaer Museum in Hamburg

12/13, 1974/1975.

NN, Seemacht und Geschichte. Festschrift zum 80. Geburtstag von Friedrich Ruge. Bonn, NOV-Verlag, 1975, 304 blz., ill., DM 65,00.

ACDA, G. M. W., Mariehamm, de Ålanders en de zee. BW 31, 1976, 50-54.

BARTLEY, R. H., The inception of Russo-Brazilian relations (1808-1828). HAHR 56, 1976, 217-240.

BAUDET, H., Nederland en de rang van Denemarken. BMGN 90, 1975, 430-444.

BLOCQ VAN KUFFELER, F. de, Hr. Ms. "De Zeven Provinciën" - museumschip? Marineblad 86, 1976, 144-150.

BLIJSTRA, R., Amsterdam en het IJ (vervolg en slot). Ons Amsterdam 28, 1976, 47-52, 111-116.

BOSSCHER, Ph. M., "The victory of Jutland" - "Der Sieg von Skagerrak". Iets over de literatuur betreffende de slag bij Jutland. Mars & Historia, tweede lustrumnummer, aug. 1976, 57-63.

BOUDRIOT, J., Vue de l'intérieur du Port de Brest en 1793: description et commentaires du tableau de J. F. Hue. NEP 122, 1976, 21-27.

BROECKE, J. P. den, Uit vervlogen tijd. De oostindiëvaarder "Slot ter Hooge": voor-geschiedenis en nasleep van een scheepsdrama anno 1724. Zeeland Magazine 8, 1976, 46, 14-17.

CHAMBERS, T. F., The "Great Eastern" in storm, Sept. 1861. HT 26, 1976, 56-59.

CLISSOLD, S., Christian renegades and Barbary corsairs. HT 26, 1976, 508-515.

COCHRANE E., Deconstructing lane's Venice (n.a.v. F. C. Lane, Venice: a maritime republic. Baltimore, 1975). JMH 47, 1975, 321-334.

FINKEL, H. J., The search for Dilmun (Gilgamesh). MM 62, 1976, 211-223.

HOOZEE, R., Een onvoltooid zeegezicht van John Constable in de Koninklijke Musea te Brussel. Bulletin van de Kon. Musea voor Schone Kunsten van België 21, 1972 (uitgeg. 1975), 1-4, 117-128.

JONGBLOET-VAN HOUTTE, G., De belegering en de val van Antwerpen belicht vanuit een koopmansarchief. Daniël van der Meulen, gedeputeerde van de Staten van Brabant ter Staten-Generaal (1584-1585). BMGN 91, 1976, 23-43.

JOUSTRA, S., Het de Ruyterraam in de St. Jacobskerk in Vlissingen. De Wete 20, 1976, 7-13.

LANCKER, A. F., Historische Nederlandse forten overzee. Mars & Historia, tweede lustrumnummer, aug. 1976, 42-53.

LEUTZE, J., The secret of the Churchill-Roosevelt correspondence: September 1939-May 1940. JCH 10, 1975, 465-491.

MERRITT, H. P., Bismarck and the first partition of East Africa. EHR 91, 1976, 585-597.

MULLER, M., Ten years of guerilla warfare and slave rebellions in Surinam 1750-1759. Acta Historiae Neerlandicae (Studies in the history of the Netherlands) 8, 1975, 85-102.

MUNCHING, L. L. von, De Ruyter als naamgever. Zeewezen 65, 1976, 4, 27-31.

MUSEUM NEWS, C. L. Chipchase, Aberdeen Museum. MS 15, 1976, 222-227.

MUSEUM NEWS, R. Hogben, The Rijksmuseum and Zuiderzeemuseum. MS 13, 1975, 9-12.

MUSEUM NEWS, G. Lomax, Exeter Maritime Museum. MS 14, 1975, 117-119.

RITCHIE, N., Sir Robert Dudley: expatriate in Tuscan service. HT 26, 1976, 385-392.

SCHLECHTRIEM, G., Carl Fedelers Bilder alter Polarexpeditionsschiffe. SZ 1974, 1, 32-36.

SPAHR VAN DER HOEK, J. J., Zeven eeuwen relaties (Amsterdam-Friesland). It Baeken. Tijdschrift fan de fryske akademy 37, 1975, 119-135.

STAMMERS, M. K., Letters from the "Great Britain", 1852. MM 62, 1976, 284-286.

TREUE, W., Die bedeutung der Geschichte der Seefahrt im Rahmen der allgemeinen Geschichte. SZ 1974, 1, 2-6.

WERNER, Th. G., Anhang zur Geschichte des Handels und Verkehrs auf dem Stalhof von der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts bis zum 18. Jahrhundert. Scripta Mercaturae 1975, 1, 91-105.

WRIGHT, E., Bermuda in 1773: loyalist or neutral. HT 26, 1976, 437-443.

NN, A. P. Schotel (1890-1958), schied van de Zuiderzee. Enkhuizen (Mededelingen) 1976, 1, 2-3.

NN, Pattimura: 1817 - opstand in de Molukken. VU-Magazine 5, 1976, 3, 17-28.

Marine

ABBZIA, P., Mr. Roosevelt's Navy: private war of the U.S. Atlantic Fleet 1939-1942. Annapolis/Maryl., USNI Press, 1976, 480 blz., ill., \$ 19,00.

ALBRECHT, G. (ed), Weyers Flottentaschenbuch 1975/1976. München, Lehmanns, 1976, 517 blz., ill., DM 88,00.

ALLEN, H. R., Buccaneer: admiral Sir Henry Morgan. Londen, Barker, 1976, 208 blz., ill., £ 3,95.

ALLEN, L., Singapore 1941-42. Londen, Macdonald & Jane, 1976 (Politics & Strategy of WWII-series), 200 blz., krtn., £ 4,75.

BOXER, C. R., De Ruyter en de Engelse oorlogen in de Gouden Eeuw. Met een beschouwing door dr. R. E. J. Weber over de zeeschilders Willem van de Velde de Oude en de Jonge. Bussum, de Boer Maritiem, 1976, 125 blz., ill., f 27,50.

BRACKOW, W., Die Geschichte des deutschen Marine-Ingenieuroffizierskorps. Oldenburg, Stalling, 1975, 384 blz., ill., DM 85,00.

COSTELLO, J., Clash of titans: Jutland 1916. Londen, Weidenfeld & Nicolson, 1976, 240 blz., ill., £ 4,50.

CRUICKSHANK, C., The German occupation of the Channel islands. Londen, Oxford U. P. for the Trustees of the Imperial War Museum, 1975, 370 blz., ill., £ 6,50.

DULL, J. R., The French Navy and American independence: a study of arms and diplomacy 1774-1787. Princeton/N.J., U.P., 1976, 448 blz., \$ 18,00.

FABB, J., A.C. McGOWAN, Victorian and Edwardian Navy from old photographs. Londen, Batsford, 1976, 120 blz., ill., £ 4,45.

FULLER, S. M., Marines in the Dominican Republic 1916-1924. Washington D.C., U.S. Marine Corps/History & Museums Division, 1975, 111 blz., ill., \$ 1,90 (pb).

GIBBS, N. H., Grand strategy. Vol. 1, Rearment policy 1933-39. Londen, HMSO, 1976, 890 blz., krtn., £ 19,00.

GRAAF, H. J. de (ed), De reis van Z.M. "De Vlieg", commandant Willem Kreekel, naar Brazilië 1807-1808. Den Haag, Nijhoff, 1975 (Werken Linschoten Vereeniging, 76), dl. 1, 214 blz., ill.

GRONER, E., Die Schiffe der deutschen Kriesmarine und Luftwaffe 1939-1945, und ihr Verbleib. München, Lehmanns, 1976, (Überarbeitet und erweitert von D. Jung und M. Maas), 120 blz., ill., DM 25,00.

HOYT, E., The "Karlsruhe" affair (WO I). Londen, Macdonald & Jane, 1976, 168 blz., ill., £ 3,50.

HUMBLE, R., Before the "Dreadnought": British Navy from Nelson to Fisher. Londen, Macdonald & Jane, 1976, 232 blz., ill., £ 4,50.

HUNT, R., D. MASON, Normandy campaign. Londen, Cooper, 1976 (Camera at war-series), 160 blz., ill., £ 6,00.

JAMES, D. C., The years of Mac Arthur. Vol. II, 1941-45. Boston/Mass., Houghton Mifflin, 1975, 939 blz., ill., \$ 25,00.

JANE's Fighting Ships 1975-76. J. E. Moore ed. Londen, Macdonald & Jane, 1976, 688 blz., ill., £ 19,50.

JOYNT, W. D., Saving the Channel ports (1918). Londen, Wren, 1976, 233 blz., ill., £ 5,95.

KAAPVAART. Course et piraterie. Etudes présentées à la Commission Internationale d'Histoire Maritime à l'occasion de son XVe colloque international pendant le XIVe Congrès International des Sciences Historiques (San Francisco, aout 1975). Parijs, Institut de Recherche et d'Histoire des Textes, 1975, 3 dln., 510 + 456 + 130 blz., FF 60,00.

KEBLE CHATTERTON, E., Battles by sea. Totowa/N.J., Rowman & Littlefield, 1975 (herdr. ed. 1925), 271 blz., ill., \$ 12,00.

KENNEDY, P. M., The rise and fall of British naval mastery. Londen, Allen Lane, 1976, 405 blz., ill., £ 10,00.

KOENIG, W., Epic sea battles. Londen, Octopus, 1976, 256 blz., ill., £ 4,95.

LADD, J. D., Assault from the sea 1939-45. Newton Abbot, David & Charles, 1976, 256 blz., ill., £ 5,95.

MACINTYRE, D., *Battle for the Mediterranean*. Londen, Severn House, 1976 (hédr., verm., van ed. 1964), 224 blz., ill., £ 4,25.

MEIER-DORNBERG, W., *Die Olversorgung der Kriegsmarine 1935-1945*. Freiburg, Rombach, 1974 (Einzelschriften zur militärischen Geschichte des Zweiten Weltkrieges, Bnd. 11), 11 blz.

MEISTER, J., *Soviet Navy of World War II*. Londen, Macdonald & Jane, 1976, 420 blz., ill., £ 7,95.

MITCHELL, D., *Pirates*. Londen, Thames & Hudson, 1976, 208 blz., ill., £ 4,95.

MUSGROVE, H. E., *U.S. naval ships data arranged by hull classification*. Madison/Wisconsin, Nautical Books, 1975, 364 blz.

NEWCUMB, R. F., *Abandon ship! Death of the USS "Indianapolis"*. Bloomington/Indiana, Indiana U.P., 1975, 318 blz., ill., \$ 10,00.

OLLA, P. B., *Le origini diplomatiche dell'accordo navale anglo-tedesco del giugno 1935*. Milaan, Giuffrè Editore, 1974, 143 blz., L 2200,00.

OSBORNE, M., *River road to China: the Mekong expedition 1866-73*. Londen, Allen & Unwin, 1975, 249 blz., ill., £ 4,95.

OWEN, Ch., *No more heroes: the Royal Navy in the 20th century: anatomy of a legend*. Londen, Allen & Unwin, 1976, 256 blz., ill., £ 5,95.

PACK, S. W. C., *The battle of Sirte (Dec. 41/March 42)*. Annapolis/Maryland, USNI Press, 1975 (Sea Battles in close-up series), 144 blz., ill., \$ 7,50.

PADFIELD, P., *Nelson's war*. Londen, Hart-Davis, 1976, 200 blz., ill., £ 4,95.

PRATT, L. R., *East of Malta, West of Suez. Britain's Mediterranean crisis, 1936-1939*. Cambridge, U.P., 1975, 215 blz., £ 6,50.

REILLY, R., *The British at the gates: the New Orleans campaign in the war of 1812*. Londen, Cassell, 1975, 379 blz., ill., £ 6,50.

ROSKILL, S., *Naval policy between the wars. Vol. 2, 1930-39*. Londen, Collins, 1976, 340 blz., £ 8,50.

ROUGE, J., *La marine dans l'antiquité*. Parijs, PUF, 1975, 216 blz., ill., FF 45,00.

SAINSBURY, K., *North African landings 1942*. Londen, Macdonald & Jane, 1976 (Politics & Strategy of WWII, 6), 192 blz., £ 4,75.

SCHEPEN, 's Lands schepen uit de 16e en 17e eeuw. Dl. 9 (S) en dl. 10 (T-V). Den Haag, Bureau Maritieme Historie van de Marinestaf, 1975.

SJOLLEMA, H. J., *Isaac Rochussen, 7 juli 1672 (verovering van een Engelse oostindiëvaarder door I.R.)*. Rotterdam, 1976, 47 blz.

TERRAINE, J., *Trafalgar*. Londen, Sidgwick & Jackson, 1976, 129 blz., ill., £ 5,95.

WARNER, O., *Command at sea: great fighting admirals from Hawke to Nimitz*. Londen, Cassell, 1976, 192 blz., ill., £ 4,95.

WEBBER, B., *Retaliation: Japanese attacks and allied countermeasures on the Pacific coast in world war II. Corvallis/Oregon, Oregon State U.P.*, 1975, 184 blz., ill., \$ 14,50.

WESTWOOD, J. N., *Fighting ships of world war II*. Chicago, Follett, 1975, 160 blz., ill., \$ 15,00.

ARWIN-LINDSKOG, I., *Flottans sjukhus i Karlskrona och dess namn genom tiderna*. Karlskrona 1975, 51-58.

BAECKER, Th., *Mahan über Deutschland*. MR 73, 1976, 10-19.

BEESELY, P., *Das "Operational Intelligence Centre" der britischen Admiralität im Zweiten Weltkrieg*. MR 73, 1976, 147-164, 368-383.

BOGART, Ch. H., *Beware the Tokyo Express: U.S.S. "Benham" (DD 397)*. SC 9, 1976, 4, 4-11, 64-66.

BOXER, C. R., *Admiral de Ruyter through English eyes 1607-1676*. HT 26, 1976, 232-240.

BOYD, C., *Attacking the "Indianapolis". A re-examination*. WI 13, 1976, 15-25.

BRANIGAN, D. P., *Loss of the "Vanguard" (1875)*. Sea breezes 50, 1976, 115-119.

BRUYN, J. R., *Kaapvaart in de tweede en derde engelse oorlog*. BMGN 90, 1975, 408-429.

CAREY, P., *The origins of the Java war (1825-30)*. EHR 91, 1976, 52-78.

COURCY IRELAND, J., *The corsairs of North Africa*. MM 62, 1976, 271-283.

DEHNERT, H., *Die taktische Überraschung bei Narvik 1940*. MR 72, 1975, 681-684.

DIXON, J., *HMS "Glorious" in the Second World War*. SMO 11, 1976, 2, 10-14; 3, 6-12; 4, 20-24.

DUFFY, M., *"A particular service": the British government and the Dunkirk expedition of 1793*. EHR 91, 1976, 529-554.

FORSTMEIER, F., *Angriffspläne der britischen Torpedoflugwaffe auf die deutsche Hochseeflotte im Ersten Weltkrieg. Zur Entwicklung der englischen Torpedoflugwaffe*. MR 73, 1976, 498-513.

FOSTER FARLEY, M., *The battle of Sullivan's Island, 1776*. HT 26, 1976, 83-91.

FRANK, S. M., *The Hart brothers of Saybrook, Connecticut: soldiers and privateers of the Revolution*. Mystic 28, 1976, 48-58.

GARDNER, J., *Whaleboat warfare on the Sound*. Mystic 28, 1976, 59-69.

HAMILTON, C. I., *Sir James Graham, the Baltic campaign and warplanning at the admiralty in 1854*. HJ 19, 1976, 1, 89-112.

HOOVER, K. D., *Commander Otto Hersing and the Dardanelles cruise of S.M. U-21*. AN 36, 1976, 33-44.

JULLIEN, P., *La marine et ses émigrés: le Régiment d'Hector 1790-1814*. NEP 121, 1976, 17-36.

JULLIEN, P., *Tabarka, l'île piège; 1633 et 1742, deux échecs au Roi*. NEP 122, 1976, 1-12.

KUGLER, R., *Die Küstenjäger-Abteilung Brandenburg. Eine Dokumentation über eine deutsche Kommandotruppe des Zweiten Weltkrieges*. SZ 1976, 3, 49-57.

LAING, E. A. M., *The Royal Navy on the River Parana during the allied intervention 1845-1846*. AN 36, 1976, 125-143.

LANT, J. L., *The Spithead Naval Review of 1887*. MM 62, 1976, 67-80.

MARINI, A. J., *Parliament and the marine regiments, 1739*. MM 62, 1976, 55-66.

MEIRAT, J., *British warships captured or sunk by the French Navy 1689-1713*. BS 155, 1975, 182-191.

MERLLIE, L., *Le combat du Grand Port devant l'île de France (août 1810): description et commentaires du tableau de P. J. Gilbert par* NEP 122, 1976, 28-35.

MOER, A. van der, *Aenschouw den helt. Michiel Adriaenszoon de Ruyter 24 maart 1607-29 april 1676*. Marineblad 86, 1976, 198-230.

MORGAN, W. J., *American privateering in America's war for independence, 1775-1783*. AN 36, 1976, 79-87.

MUELLER, W. B., *USS 'Dallas': damnedest DD in the fleet*. SC 9, 1976, 2, 60-65.

MUNCHING, L. L. von, *De Nederlandse zeemacht tijdens de Spaanse Burgeroorlog (1936-1938)*. Marineblad 86, 1976, 342-355.

MUNCHING, L. L. von, *List of Japanese prize ships and their fate, 1941-1945*. BS 155, 1979, 144-157.

MUNCHING, L. L. von, *Q-schepen in de tweede wereldoorlog*. Zeewezen 65, 1976, 3, 17-18.

NOBLE, D. L., *The little war of the (US revenue cutter) "McCulloch"*. SC 9, 1976, 3, 12-16.

OOSTEN, F. C. van, *Battle of Barfleure 29 (19) May 1692. Additional list of the Dutch "Van Division"*. BS 155, 1975, 123-125.

PAYDEN, R. H., *U-boats off the American coast, 1918*. SC 9, 1976, 5, 52-61.

RÄDLUND, H., *Jämförande undersökning av loggboken och journaler från slaget vid Oland den 26 juli 1789*. Karskrona 1975, 29-50.

RAHN, W., *Wilhelm II und seine Marine. Kritische Beobachtungen während des Kaisermanövers in der Nordsee, Herbst 1912*. MR 73, 1976, 285-291.

REYNOLDS, C. G., *Admiral Ernest J. King and the strategy for victory in the Pacific*. Naval War College Review 28, 1976, 57-61.

RIDGELY-NEVITT, C., *"Mississippi", ex-"Memphis": an unsuccessful blockade runner*. SB 33, 1976, 17-19.

ROBERTS, S., *Supplement to "All the world's armoured ships - 1880"*. BS 155, 1975, 157-163.

ROBERTS, S., *The Royal Norwegian Navy (1840-1975)*. BS 155, 1975, 163-178.

ROBINSON, Ch. M., *Showdown at Chemulpo (ondergang van de russische kruiser "Varyag" bij Korea, 1904)*. SC 9, 1976, 4, 12-17.

RODGER, N. A. M., *The dark ages of the admiralty, 1869-85 (vervolg)*. MM 62, 1976, 33-46, 121-128.

SALEWSKI, M., *Basis Nord. Eine fast vergessene Episode aus dem Zweiten Weltkrieg*.

- SW 1976, 3, 11-17.
 SCHEINA, R. L., Benjamin Stoddert, politics, and the navy. AN 36, 1976, 54-68.
 SCHNEPF, S., Suicide mission: USS "Indianapolis" (CA 35). SC 9, 1976, 5, 10-17.
 SCHUESSLER, R., The Revolutionary war at sea. Compass 46, 1976, 1, 10-16.
 SCHUESSLER, R., Naval guns of the Civil War. Compass 46, 1976, 2, 8-13.
 SILK, R., Cruisers' war: British cruisers during the Second World War. SMO 11, 1976, 5, 14-16; 6, 20-22.
 SIMON, D. E., Privateers for American independence. Surveyor 10, 1976, 1, 28-32.
 SKOGLUND, H. G., Amiralitetsapoteket G8ta Lejon i Karlskrona 275 år - en återblick. Karlskrona 1975, 59-71.
 SOKOL, A., Das Österreichisch-Ungarische Seeflugwesen. MR 73, 1976, 292-313.
 SONNINO, P., Louis XIV and the Dutch war. In: Hatton, R. (ed), Louis XIV and Europe. Londen, Macmillan, 1976.
 STROBRIDGE, T. R., Many wars of the (US Coast Guard cutter) "Northland". SC 9, 1976, 2, 52-59.
 SYRETT, D., The organization of British trade convoys during the American war 1775-1782. MM 62, 1976, 169-181.
 VORSTMAN, R. M., Zilveren beker met portret van Luitenant-Admiraal M. H. Tromp en voorstelling van de Zeeslag bij Portland, 1653. Rembrandt 1975, 77-79.
 WALL, R. D. (ed), Garibaldi in Sicily, 1860. MM 62, 1976, 287-289.
 WEGNER, D., The Red River squadron (amerikaanse burgeroorlog). SC 9, 1976, 3, 52-65.
 WERNER, M. R., Death mission at Santiago (Amerika vs Cuba in 1898). SC 9, 1976, 3, 4-11.
 WESTEN, M. van, Een mislukte expeditie? (Middellandse Zee, 1675). BW 31, 1976, 129-132.
 ZIENERT, J., Die Schleswig-Holsteinische Marine 1848 bis 1851. MR 73, 1976, 4, 227-233.
 NN, De Ruyter's taken aan de wal. Zeewezen 65, 1976, 4, 15-21.

Handel en koopvaardij

- BEACHY, R. W., The slave trade of Eastern Africa. Londen, Collins, 1976, 240 blz., ill., £ 6,00.
 BRADFORD MITCHELL, C., Merchant steam vessels of the United States 1790-1868. "The Lythe-Holdcamper List". Rev. and ed. by --. Staten Island/NY, The Steamship Historical Society of America, 1975 (herdr. ed. 1952), 322 blz., \$ 15,00.
 COOLHAAS, W. Ph. (ed), Generale missiven van Gouverneurs-Generaal en Raden aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie. Dl. 5, 1686-1697. Den Haag, Nijhoff, 1975 (RGP, gr. serie 150), 929 blz., f 130,00.
 DAVIS, R., English merchant shipping and Anglo-Dutch rivalry in the 17th century. Londen, HMSO, (1975), 36 blz., ill., £ 1,25.
 GRONER, E. (ed), Die Handelsflotten der Welt 1942, und Nachtrag 1944. München, Lehmanns, 1976 (herdr. ed. 1944), 780 blz., ill., DM 74,00.
 GRONER, E. (ed), Suchliste für Schiffsnamen. Ergänzungsband zu "Die Handelsflotten der Welt, 1942". München, Lehmanns, 1976 (herdr. ed. 1942), 472 blz., DM 56,00.
 HOLM-PETERSEN, F., Under sejl i fjernøstlige farvande (schepen uit Sleeswijk-Holstein in de vaart op het Verre Oosten, plm. 1845 - plm. 1890). Norderstedt, Egon Heinemann, 1975, 200 blz., ill., DM 89,00.
 HUETZ DE LEMPS, C., Géographie du commerce de Bordeaux à la fin du règne de Louis XIV. Parijs, Mouton, 1976, 660 blz., FF 190,00.
 JACKSON, G., The trade and shipping of 18th-century Hull. York, East Yorkshire Local History Soc., 1975, 64 blz., £ 1,10.
 KEILER, H., American shipping. Its history and economic conditions. Amsterdam enz., Meridian, 1975 (herdr. ed. - Jena 1930: Bnd. 14 van de serie "Probleme der Weltwirtschaft", uitgeg. door de Univ. van Kiel), 20 + 144 blz., f 30,00.
 LINDBLAD, Th., De handel tussen Nederland en Zweden in de 17e en 18e eeuw: een terreinverkenning 1614-1777. Amsterdam, 1975 (doct. scriptie Univ. van Amsterdam; aanwezig in de Econ.-hist. bibl.), 122 blz., tab.
 MASSON, Ph., Scheepvaart in de twintigste eeuw. Bussum, de Boer Maritiem, 1976,

178 blz., ill., f 42,50.

- McGRATH, P., The Merchant Ventures of Bristol. A history of the Society of Merchant Venturers of the City of Bristol from its origin to the present day. Bristol, The Society enz., 1975, 613 blz., ill.
 MEILINK-ROELOFSZ., M. A. P., e.a. De VOC in Azië. Bussum, Fibula-Van Dishoeck, 1976, 243 blz., ill., f 32,50.
 MUKHERFEE, R., The rise and fall of the East India Company. A sociological appraisal. New York, Monthly Review Press, 1974, 445 blz., \$ 15,00.
 NIEPHAUS, H.-Th., Genuas Seehandel von 1746-1848. Die Entwicklung der Handelsbeziehungen zur Iberischen Halbinsel, zu West- und Nord-Europa sowie den Überseegebieten. Keulen, 1975 (Forschungen zur Internationalen Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Bnd. 8), 18 + 486 blz., tab.
 POSTMA, J., The Dutch participation in the African slave trade: slaving on the Guinea coast 1675-1795. Ann Arbor/Michigan, Xerox Univ. Microfilms, 1976 (Ph.D.-thesis, Michigan State Univ., 1970), 281 blz.,
 BAETENS, R., Investeren en rendement bij de Generale Indische Compagnie: de handel op Bengalen vergeleken met de China handel. Album Charles Verlinden (Wetteren, Universa, 1975), 17-42.
 BAKER, W. F., The Honorable East India Company: the greatest tea company the world has ever seen. Compass 46, 1976, 2, 36-41.
 BERG, K., Baltic shipping. The merchant fleets of Estonia, Latvia and Lithuania 1919-1940. Bergen, 1975, 121-198.
 BRENNECKE, J., Neue Fakten zur Titanic-Katastrophe. SZ 1976, 3, 3-8.
 BROEZE, F. J. A., A challenge without response. Holland and the transpacific route to East Asia after 1815. ESJ 38, 1975, 256-279.
 BRULEZ, W., De handel. In: Antwerpen in de 16e eeuw (Antwerpen, Mercurius, 1975), 109-142.
 BUTEL, P., L'économie maritime française au XVIIIe siècle. VSW 62, 1975, 289-309.
 CLEMENS, P. G. E., The rise of Liverpool 1665-1750. ECHR 2nd s., 29, 1976, 211-225.
 CORVER, H. J., NV Nederlandsche Koloniale Petroleum Maatschappij. Fleetlist. BS 155, 1975, 213-217.
 CORVER, H. J., Oranje Lijn - Rotterdam. Fleetlist (1937 -). BS 155, 1975, 208-213.
 DEGRJSE, R., De Vlaamse westvaart en de Engelse represailles omstreeks 1378. Hand. Maatsch. Gesch. en Oudheidk. Gent, Nieuwe reeks, 27, 1973, 193-239.
 DETLEFSEN, G. U., 50 Jahre Hanseatische Reederei Emil Offen & Co. SI 27, 1976, 168-169, 208-208.
 DOERFLINGER, Th. M., The Antilles trade of the old regime: a statistical overview. JIH 6, 1976, 397-415.
 DRAGONETTE, Ch. A tentative list of merchant ship losses of the Soviet Union (1939 Sep-1945 Aug). BS 155, 1975, 125-130.
 EERENBEEMT, H. F. J. M., Een Bosch-Dordtse scheepsrederij 1840-1854. Het verhaal van de oostinjevaarder "s-Hertogenbosch". In: H. F. J. M. Eerenbeemt, Bestaan en bedrijvigheid. Aspecten van het sociaal en economisch leven in stad en meyerij van 's-Hertogenbosch, 1750-1850 (Tilburg, 1976), 187-241.
 ENGERMAN, S. L., Some economic and demographic comparisons of slavery in the United States and the British West-Indies. ECHR 2nds, 29, 1976, 258-275.
 GRIFFIN, K. C., Clarke Steamship Company's 46 years (Montreal). Sea breezes 50, 1976, 326-340.
 GRIJZE, K., De zuiderhandel van Henrico F. Schilders (1673-1680). Album Charles Verlinden (Wetteren, Universa, 1975) 117-127.
 HEIDE, G. D. van der, De handel en zeevaart van de Verenigde Provinciën. Natuur & Techniek 44, 1976, 458-477.
 JANSMA, T. S., Hanze, Fugger, Amsterdam. BMGN 91, 1976, 1-22.
 KELLENBENZ, H., Antwerpener Nordeuropahandel um 1580. Album Charles Verlinden (Wetteren, Universa, 1975) 211-220.
 MINCHINTON, W. E., British ports of call in the 19th century. MM 62, 1976, 145-157.
 MØLLER, A. M., Bergenskibe 1741-45. Lister over norske skibe fra midten af 1700-arene / opgave van tussen 1741-1745 in Bergen geregistreerde koopvaarders; met

engelstalige samenvatting / . Bergen, 1975, 103-120.

MUHLIN, H. von zur, Handel und Politik in Livland in der Mitte des 16. Jahrhunderts im Spiegel der Biographie Herman thors Mölens aus Narva. ZO 24, 1975 626-673.

OUDEMAN, P. A., Emanuel en John Wambersie, consuls en cargadoors te Rotterdam. Rotterdam 18e reeks, jrg. 4, 1976, 241-272.

POOLE, F., The British India Line. SC 9, 1976, 4, 56-61.

RAPP, R. T., The unmaking of the Mediterranean trade hegemony: international trade rivalry and the commercial revolution. JEH 35, 1975, 499-525.

RIEDIJK, K., Van Nievelt Goudriaan & Co. rond de Tweede Wereldoorlog (1937-1950). BW 31, 1976, 114-118.

RITCHIE, R. C., London merchants, the New York market, and the recall of Sir Edmund Andros. NYH 57, 1976, 1, 5-29.

ROBINSON, N. V., A Norwegian saga: the Norwegian America Line. Sea breezes 50, 1976, 223-231, 256-262.

ROMER-JOHANNSEN, U., Die Niederländer und die Freiheit der Friesen bei der Schifffahrt auf der Elbe zu Beginn des 17. Jahrhunderts. Zeitschrift des Vereins für Hamburg. Geschichte 40, 1975, 111-124.

SHARPLESS, J. B., The economic structure of portcities in the mid-19th century: Boston and Liverpool 1840-1860. JHG 2, 1976, 131-143.

SHERIDAN, R. B., "Sweet malefactor": the social costs of slavery and sugar in Jamaica and Cuba 1807-54. ECHR, 2nd s., 29, 1976, 236-258.

SLAVENHANDEL. Speciaal nummer (LXII, 1975, 226/227) van de "Revue française d'histoire d'outre-mer" met als onderwerp "La traite des noirs par l'Atlantique: nouvelles approches". "Papers" van een, in aug. 1974, in het kader van het zesde "Congrès International d'histoire économique" in Kopenhagen gehouden symposium.

ANSTEY, R., The volume of the North American slave-carrying trade from Africa, 1761-1810 (47-66).

BECKER, Ch., V. MARTIN, Kayor et Baol: royaumes sénégalais et traite des esclaves au XVIIIe siècle (270-300).

BOULLE, P. H., Marchandise de traite et développement industriel dans la France et l'Angleterre du XVIIIe siècle (309-330).

DAGET, S., Long cours et négriers natais du trafic illégal 1814-1833 (90-134).

DANTZIG, A. van, Effects of the Atlantic slave trade on some West African societies (252-269).

EKMAN, E., Sweden, the slave trade and slavery, 1784-1847 (221-231).

EMMER, P. C., Surinam and the decline of the Dutch slave trade (245-251).

EVERAERT, J. G., Commerce d'Afrique et traite négrière dans les Pays Bas autrichiens (177-185).

GREEN-PEDERSEN, S. E., The history of the Danish negro slave trade 1733-1807. An interim survey relating in particular to its volume, structure, profitability and abolition (196-220).

KELLENBENZ, H., La place du l'Elbe inférieure dans le commerce triangulaire au milieu du XVIIIe siècle (186-195).

KLEIN, H. S., The Cuban slave trade in a period of transition 1790-1843 (67-89).

METTAS, J., Pour une histoire de la traite des noirs française: sources et problèmes (19-45).

MILLER, J. C., Legal Portuguese slaving from Angola: some preliminary indications of volume and direction 1760-1830 (135-176).

MINCHINTON, W. E., P. C. EMMER, The Atlantic slave trade: new approaches. An introduction (11-18).

POSTMA, J., The Dutch slave trade. A quantitative assessment (232-244).

RICHARDSON, D., Profitability in the Bristol-Liverpool slave trade (301-308).

STEIN, R., The profitability of the Nantes slave trade 1783-1792. JEH 35, 1975, 779-793.

STURLER, J. de, L'empêchement du port de Calais par la flotte des Provinces Unies après la paix de Vervins (1598-1600). Album Charles Verlinden (Wetteren, Universa, 1975) 143-162.

TEGETHOFF, W., Die Brigg "Marie" (1879-1880). SI 27, 1976, 294-298.

WILSON, R. M., A-ships of the Royal Mail Line. SMO 11, 1976, 2, 15-20.

Kust- en binnenvaart

KERSTEN, K. (ed), Blokkade. Aug. '75. Varen blijft noodzakelijk. Eindhoven, Lecturis/ Actiecomité tot behoud van de Evenredige Vrachtverdeling, 1976, 71 blz., ill., f 17,50.

BARENSEN, D. A., De geschiedenis van de Keulse vaart. Ons Amsterdam 28, 1976, 34-39.

BROADBRIDGE, S. R., Living conditions on Midland canal boats - a rejoinder. TH 7, 1974, 141-146.

HANSON, H., Living conditions on Midland canal boats: some qualifications. TH 4, 1974, 58-76.

HOSMAR, J., Vriezenveense turfschuiten en Enterse zompen belangrijke vervoermiddelen bij vroegere scheepvaart. NH 10, 1976, 1, 25-27.

SCHAEFER, U., Die Zeit der Gaffelschoner in der deutschen Küstenfahrt. SI 27, 1976, 288-293.

WEBER, H., Die Sprache des Rheinschiffers. BRh 28, 1976, 33-34.

YPMA, Y. N., Van zeilende beurtman tot eigenrijder. Amsterdam - Friesland vice versa. It Beaken. Tydskrift fan de fryske akademy, 37, 1975, 204-222.

NN, 150 Jahre Köln-Düsseldorfer. BRh 28, 1976, 3-10.

Visserij

CZERKAWSKA, C. L., Fisher folk of Carrick: a history of the fishing industry of South Ayrshire. Glasgow, The Molendinar Press, 1975, 59 blz., ill., 90 p.

GOUDA, D. J., De Nederlandse zeevisserij tijdens de 1e Wereldoorlog 1914-1918. Leiden/Heemstede, bij de auteur, 1975, 68 blz., niet in de handel.

ROHDENBURG, G., Hochsee Fischerei an der Unterweser. Wirtschaftliche Voraussetzungen, struktureller Wandel und technische Evolution im 19. Jahrhundert und bis zum ersten Weltkrieg. Bremen, Staatsarchiv, 1975 (Veröffentlichungen aus dem Staatsarchiv der Freien Hansestadt Bremen, Bnd. 43).

RUDKIN, D. J., The Emsworth oysterfleet 1880-1940. Emsworth/Hampshire, bij de auteur, 1975, 47 blz., ill., 90 p.

VAMPLEW, W., Salvesen of Leith. Edinburgh, Scottish Academic Press, 1975, 311 blz., ill., £ 6,00 (ongeveer de helft van het boek betreft de walvisvaart-activiteiten van Christian Salvesen Ltd.).

VOORT, J. P. van de, N.V. Onderlinge Verzekeringsmaatschappij "Vlaardingen" 1900-1975. Vlaardingen, Visserijmuseum, 1975, 40 blz., ill., niet in de handel.

WIERSMA, Y., De vistuigen van het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen. Een proeve van beschrijving en documentatie. Verslag van een leeronderzoek, uitgevoerd in 1974. Groningen, Instituut voor culturele antropologie van de Rijksuniversiteit, 1975, 223 blz., ill., niet in de handel (doctoraal scriptie).

BRUYN, J. R., C. A. DAVIDS, Jonas Vrij. De Nederlandse walvisvaart, in het bijzonder de Amsterdamse, in de jaren 1640-1664. ESJ 38, 1975, 141-178.

DEKKER, P., De Terschellinger arctische ruilhandel en walvisvangst. It Beaken, Tydskrift fan de fryske akademy, 37, 1975, 167-188.

DIXON, C., The Exeter Whale Fishery Company 1754-1787. MM 62, 1976, 225-231.

DRESE, O., Der Rhein und die Rheinfischerei. 1. Blütezeit und Untergang. 2. Fanggeräte und Arbeitsmethoden. Rheinische Heimatpflege 12 (Neue Folge) 1975, 3, 161-174; 4, 241-255.

JONG, C. de, Purmerend og Norge. Jaarboek 1975 Vestfold Minne (Tónsberg) 28-30.

KRAMER, L., Herinneringen van een Urker visserman (vervolg en slot). Tagrijn 1975, 3, 5-30.

NICOLAOU, K., A. FLINDER, Ancient fish-tanks at Lapithos, Cyprus. IJNA 5, 1976, 133-141.

NN, De vistuigen van het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen. Enkhuizen (Mededelingen) 1976, 2, 6-7.

NN, Geen moed vist ook! Verteld door Piet Vis, oud-schipper van de VN 15. Tagrijn 1976, 1, 3-8.

NN, Hoekwantvisserij. Verhaal over het vissen met hoekwant aan boord van de EB 1 verteld door Hannes aan 't Goor (geb. 1913) Tagrijn 1976, 1, 9-22.
 NN, Op de grens van 't zwarte en 't witte water. (Herinneringen van) Hendrikus Moolman (geb. 1903). Tagrijn 1976, 1, 23-32.

Ontdekkings- en wetenschappelijke reizen

AMUNDSEN, R., The South Pole: an account of the Norwegian Antarctic Expedition in the "Fram" 1910-1912. Londen, Hurst, 1976 (herdr. in één deel van de 2-delige ed.-1912), 890 blz., ill., £ 14,00.
 KENNEDY, G., Death of captain Cook. Londen, Buckworth, 1976, 150 blz., ill., £ 5,00.
 ROBERT, W. C. H. (ed), Voyage to Cathay, Tartary and the Gold- and Silver-rich Islands east of Japan, 1643. The journal of Cornelis Jansz. Coen relating to the voyage of Marten Gerritsz. Fries etc. Amsterdam, Philo Press, 1975 (Contributions to a bibliography of Australia and the Pacific, Suppl. 4), 304 blz., krtn., ill., f 55,00.
 SCHILDER, G., Australia unveiled. The share of the Dutch navigators in the discovery of Australia. Amsterdam, T.O.T., 1976, 2 dln. in één band, 424 blz., krtn., f 170,00.
 SCHILDER, G., De ontdekkingsreis van Willem Hesselsz. de Vlamingh in de jaren 1696-1697. Den Haag, Nijhoff, 1976 (Werken Linschoten Vereniging 78), dl. 1, VIII + 198 blz., ill.
 SIMMOND, J. P., L. H. ZUIDERBAAN, Nederlanders ontdekken Australië. Scheeps-archeologische vondsten op het Zuidland. Bussum, de Boer Maritiem, 1976, 172 blz., ill., f 32,50.
 SIMPSON, D., Dark companions: the African contribution to the European exploration of East Africa (19e eeuw). Londen, Elek, 1976, 248 blz., ill., £ 7,50.

DAHLGREN, E. W., Were the Hawaiian Islands visited by the Spaniards before their discovery by captain Cook in 1778? A contribution to the geographical history of the North Pacific Ocean especially of the relations between America and Asia in the Spanish period. AC XXI, 1975, 27-248 (herdr. Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens Handlingar, Band 57, no. 4, Stockholm 1916, 1-222).
 FISCHER, L. J., Horse soldiers in the Arctic: the Garlington Expedition of 1883, AN 36, 1976, 108-124.
 FRYKENSTEDT, H., Carl August Ehrensvarlds resa till Italien 1780-1782. Karlskrona 1975, 5-28.
 RUGE, S., Das unbekannte Südland. AC XXI, 1975, 406-459 (herdr. Deutsche Geografische Blätter, XVIII, 1895, 147-171, 322-350).
 WATERS, H., Antarctic Voyager (Sir E. Shackleton, 1915). Compass 46, 1976, 2, 22-27.

Loods-, bergings- en reddingwezen

FRY, E. C., Life-boat: design and development. Newton Abbot, David & Charles, 1975, 128 blz., ill., £ 5,50.
 HAGUE, D. B., R. CHRISTIE, Lighthouses: their architecture, history and archeology. Llanysul, Gomer Press, 1975, 321 blz., ill., £ 6,00.
 LARN, R., The Goodwin Sands. A history of the disastrous record of the Goodwin Sands from the earliest recorded wrecks up to the present day. Newton Abbot, David & Charles, 1976, 180 blz., ill., £ 4,50.
 MESSIAEN, J., Des corvettes et des hommes: pilotage de Dunkerque 1806-1976. Grenoble, Editions des 4 Seigneurs, 1976, 124 blz., ill., FF 45,00.

BOGART, Ch. H., Last fight of the (H.M.S. cruiser) "Gladiator" (1908). SC 9, 1976, 5, 44-49.
 DEGRIJSE, R., Brugge en de organisatie van het loodswezen van het Zwin op het einde van de 15e eeuw. Meded. Genootschap voor geschiedenis CXII, 1975, 1/2, 62-130.
 LEEUWEN jr., W. van, De Schelde - het loodsen - het verleden. NL 18, 1976, 4, 30-37.
 RITSEMA, P. J., Een schipbreuk anno 1775 (stranding van een tjalk bij Zoutkamp). NH 10, 1976, 1, 19-20.
 RODDIE, A., Jacob, the diver. MM 62, 1976, 253-269.

STUCKEY, P. J., Bristol Channel pilot cutters. SMO 11, 1976, 5, 30-31; 6, 12-13; 7, 17-19.

SUCHTELEN, H. van, De Nederlandse vuurtorenproductie in de 19e eeuw. De Gieterij 1976, 7, 13-19 (Zie Meded. Ned. Ver. v. Zeegsch. 32, blz. 76).

WHITE, R. D., Saga of the side-wheel steamer "Shubrick". Pioneer lighthouse tender of the Pacific coast. AN 36, 1976, 45-53.

Watersport

JORISSEN, F., Spelevaren en watersport in Dordt. Uitgegeven ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de Koninklijke Dordrechtse Roei- & Zeilvereeniging. Dordrecht, D. Reidel's Uitgeversmij., 1976, 116 blz., ill., f 20,00.

CAMPBELL, G. D., George Steers: a man and his hip (schoenerjacht "America"). SC 9, 1976, 3, 28-37, 66.

De zeevarende

ACDA, G. M. W., Voor en achter de mast. Het leven van de zeeman in de 17de en 18de eeuw. Bussum, de Boer Maritiem, 1976, 104 blz., ill., f 29,50.
 ALGRA, A. H., Michiel Adriaanszoon de Ruyter 1607-1676. Lelystad, Stichting IVIO, 1976 (AO-reeks nr. 1611), 20 blz., ill., f 1,40.
 BAYNHAM, H., Men from the dreadnoughts. Londen, Weidenfeld & Nicolson, 1976, 220 blz., ill., £ 5,75.
 CROSBY BROWN, A. (ed), Longboat to Hawaii (tocht over de Stille Oceaan van de overlevenden van de ramp met de Amerikaanse clipper "Hornet" in 1866). Cambridge/Maryl., Cornell Maritime Press, 1975, 254 blz., ill., \$ 14,00.
 DUFOURCQ, C. E., La vie quotidienne dans les ports méditerranéens au Moyen Age: Provence - Languedoc - Catalogne. Parijs, Hachette, 1975, 251 blz., ill., FF 32,00.
 GREENHILL, B., A quayside camera 1845-1917. Middletown/Conn., Wesleyan U.P., 1976, \$ 8,95.
 HAYES, J. D. (ed), The writings of Stephen B. Luce (Amerikaanse schout-bij-nacht tijdens de overschakeling van de marine van zeil op stoom). Newport/Rhode I., Naval War College, 1975, 272 blz., ill.
 HOOPER, B. (ed), With captain Cook in the Antarctic and Pacific: the journal of James Burney. Sydney, Nat. Libr. of Australia, 1975, 112 blz., ill., Aus \$ 10,50.
 HOYT, E., Mutiny on the "Globe" (1882, Amerikaanse walvisvaarder). Londen, Barker, 1976, 224 blz., ill., £ 3,75.
 HUMBLE, R., Captain Bligh. Londen, Barker, 1976, 240 blz., ill., £ 3,25.
 KNIGHTS, R. W. (ed), Ashton's Memorial. An History of the Strange Adventures, and Signal Deliverances of Mr. Philip Ashton, Jun. of Marblehead (A'belevenissen als gevangene van de piraat Ned Low, 1722-24). Salem/Mass., Peabody Museum, 1975 (herdr. ed. 1725), 86 blz., ill., \$ 12,50.
 LENMAN, B., From Esk to Tweed: harbours, ships and men of the east coast of Scotland. Glasgow, Blackie, 1975, 243 blz., ill., £ 5,95.
 VILLIERS, A., Captain Conrad. Londen, Hodder & Stoughton, 1976, 192 blz., ill., £ 4,25.
 WARNER, O., Command at sea. A chronicle of the achievements of prominent admirals. Londen, Cassell, 1975, ill., £ 4,95.

ACDA, G. M. W., "Een eerlijck capeteyn" (M. A. de Ruyter). EW 31, 1976, 124-128.
 ACDA, G. M. W., Zout in hun bloed? Over beroepsmotieven van scheepsgezellen. BW 31, 1976, 156-159.
 BALLARD, Admiral (G.A.) Ballard's memoirs (1832-1948). MM 61, 1975, 345-350; 62, 1976, 23-32, 129-133, 249-252.
 BEL, I. van, Van "jongen" tot commissaris van het loodswezen... Jozias Dingeman Gerritse. BW 31, 1976, 28-31.
 BLOM, J. C. H., Het Cambo ten onder. SH 11, 1976, 459-465.
 CARRE, A., La santé et l'histoire maritime anglaise du XVIIe siècle à 1815. RM 310,

- jan. 1976, 27-47.
 GAASTRA, F. S., Werknemers en werkgevers in de Rotterdamse haven 1900-1920. Tijdschrift voor sociale geschiedenis 1, 1975, 2.
 GOOSSENS, L. A. M., Geestelijke verzorging op het varende schip 1921-1929. Marineblad 86, 1976, 368-390.
 GOOSSENS, L. A. M., Van vlootpastor tot vlootaalmoezenier 1918-1921. Marineblad 86, 1976, 68-84.
 HILL, J. D., Captain Joseph Fry of s.s. "Virginus" (1873). AN 36, 1976, 88-100.
 HOEK, H. van, Michiel de Ruyter en zijn gezin. Zeewezen 65, 1976, 4, 9-13.
 HOEK, H. van, Uitvaart en bijzetting van De Ruyter. Zeewezen 65, 1976, 4, 32-33.
 KVERNDAL, R., Memoirs of the founder of Seamen's Missions in 1801. MM 62, 1976, 47-51.
 LEGAHN, E., Kielholen und andere Bordstrafen in früherer Zeit. MR 72, 1975, 677-680.
 LIEFDE, L. de, Michiel Adriaanszoon de Ruyter en de Hongaren. Poseidon 21, 1976, 2, ongen.
 MULLER, I., Geiszel der Seefahrt. Über Skorbut und Zitrusfrüchte. SZ 1976, 3, 33-42.
 POWELL, J. R., John Bourne, sometime vice-admiral. MM 62, 1976, 109-117.
 ROETEMEIJER, H. J. M., Vletterlieden in en om de Amsterdamse haven en het Noord-zeekanaal. BW 31, 1976, 223-228.
 SCHADEWALT, H., Alkohol an Bord. SZ 1975, 2, 55-65.
 SCHADEWALT, H., Quarantänelazarett in Mahon. SZ 1974, 1, 22-28.
 VICHOT, J., Sahib alias Lesage, artiste-reporter de la marine 1847-1919. NEP 121, 1976, 45-60; 122, 1976, 41-60.
 WALHAIN, J., Waarom zouden we De Ruyter niet eren? Hervormd Nederland 1, 15, 22 en 29 mei 1976.
 WALLENBURG, L. van, Engel de Ruyter: zoon van d'n ouwe. De Brug 29, 1976, 4, 10-11.
 NN, De andere kant van Michiel de Ruyter (bevrijder van slaven). Poseidon 21, 1976, 1, ongen.
 NN, Lieutenat-commander Peter Scott CBE, MBE, DSC. After the battle 1976, 12, 15-21.

Het schip - scheepsbouw

- ALLISON, R. S., HMS "Caroline". A brief account of some warships bearing the name, and in particular of HMS "Caroline" 1914-1974, and of her part in the development of the Ulster Division, RNVR and later RNR. Belfast, Blackstaff Press, z.j., 196 blz., ill., £ 3,25.
 BOBRIK, E., Handbuch der Praktischen Seefahrtkunde, oder Schiffsgebäudekunde; Zurüstungskunde; Manövrierekunde; Ankerkunde; Tafeln zur Schifferkunde. Kassel, Hamecher, 1976 (gedeeltelijke herdruk van de driedelige ed.-Leipzig 1848), 600 blz., ill., DM 182,00.
 BOER, G. J. de, Nederlandse passagiersschepen: van maildienst tot cruisevaart. Alkmaar, De Alk, 1976, 224 blz., ill., f 49,50.
 DAVISON, L., United States cruisers. Pensacola/Flor., bij de auteur, 1975, 24 blz., ill., \$ 3,50.
 BEN-ELI, A. (ed), Ships and parts of ships on ancient coins. Haifa, National Maritime Museum Foundation, 1975, 80 blz., ill.
 BOUDRIOT, J., Le vaisseau de 74 canons: traité pratique d'art naval. Construction du vaisseau, vol. III: mature, voilure, gréement, entretien. Grenoble, Editions des 4 Seigneurs, 1975 (Collection Archeologie Navale Française), 280 blz., ill., FF 250,00.
 BOWYER, C. (ed), (Flying-boat) Sunderland at war. Londen, I. Allen, 1976, 162 blz., ill., £ 4,95.
 BURGESS, R. F., Ships beneath the sea: a history of subs and submersibles. New York/NY, McGraw-Hill, 1975, 270 blz., ill., \$ 12,50.
 CORNAZ, G., Les barques du Léman. Essai d'histoire et d'ethnologie régionale. Grenoble, Editions des 4 Seigneurs, 1976, 220 blz., ill., FF 140,00.
 DEESON, A. F. L., An illustrated history of steamships. Bairne End/Bucks, Spurbooks, 1975, 220 blz., ill., £ 4,50.
 DOUSSET, F., Les navires de guerre français de 1850 à nos jours. Brest, Editions de la Cité, 1975, 368 blz., ill., FF 94,00.

- ELLIOT, P., Allied escort ships of world war II. Londen, Macdonald & Jane, 1976, 400 blz., ill., £ 10,00.
 GOLDENBERG, J. A., Shipbuilding in colonial America. Richmond/Virg., U.P., 1976, 332 blz., ill., \$ 15,00.
 GOOLD-ADAMS, R., The return of the "Great Britain". Londen, Weidenfeld & Nicolson, 1976, 224 blz., ill., £ 2,25.
 GRAY, E., The devil's device: the story of the invention of the torpedo. Londen, Seeley, 1975, 254 blz., ill., £ 6,00.
 GREGER, R., Austro-Hungarian warships of world war I. Londen, I. Allan, 1975, ill., £ 3,95.
 HESSEN, R., Steel titen: the life of Charles M. Schwab (Director-General of Shipbuilding, Apr./Dec. 1918). New York, Oxford U.P., 1975, 366 blz., ill., \$ 14,95.
 HEZLET, A., Electronics and sea power (de introductie van de electriciteit in zijn vele toepassingsmogelijkheden in de oorlog ter zee). New York/NY, Stein & Day, 1975, 328 blz., ill., \$ 15,00 (een Engelse ed. is verschenen onder de titel "The electron and sea power").
 KLAUITTER, G. D., Vorlage-Blätter für Schiff-Bauer, für die königlichen Schiffbau-Schulen entworfen. Kassel, H. Hamecher, 1976 (herdr. ed. 1835), 28 blz., tab., DM 58,00.
 KORTH, J. W. D., Die Schiffbaukunst, oder die Kunst den Bau der Kriegs-, Kauffahrtey- und anderer Schiffe nach theoretischen und praktischen Regeln auszuführen. Kassel, H. Hamecher, 1976 (herdr. ed. 1826), 481 blz., ill., DM 115,00.
 LANGEDIJK, A., Scheepvaart van de lage landen. a. Passagiersschepen in het Noord-atlantische vaargebied. Rotterdam, Wyt, 1976, 96 blz., ill., f 13,50.
 LEATHER, J., World warships in review 1860-1906. Londen, Macdonald & Jane, 1975, 264 blz., ill., £ 5,75.
 MOORE, J. E., Jane's Pocket Book no. 8: submarine development. Londen, Macdonald & Jane, 1976, 240 blz., ill., £ 2,95.
 OLAND, D. (tekst), L. D. JENSON (teken.), Bluenose II: the last of the tall schooners. Dartmouth/Nova Scotia, Nautica Booksellers, 1976, 34 blz., 52 teken., ill., Can \$ 155,00.
 PETREJUS, E. W., Schepen en werven te Dordrecht in de 19e eeuw. (Dordrecht), (Museum Mr. S. van Gijn), 1976 (herdr. inleiding tot de gelijknamige tentoonstelling in het Maritiem Museum "Prins Hendrik" te Rotterdam, gehouden in 1963/64), 23 blz.
 RADUNZ, K., Hundert Jahre Dampfschiffahrt 1807-1907. Kassel, Hamecher, 1976 (her. ed. 1907), 308 blz., ill., DM 85,00.
 RAVEN, A., Town-class cruisers. Londen, Bivouac, 1975, 40 blz., ill., £ 2,40.
 REUSSELLE, L., Steam vessels built in old Monmouth 1841-1894. Point Pleasant Beach/NJ, Barnegat Productions, 1976, 120 blz., ill., \$ 17,95.
 STEINHAUS, C. F., Die Schiffbaukunst in ihrem ganzen Umfange. - Die Construction und Bemastung der Segelschiffe. Kassel, Hamecher, 1976 (herdr. in één band van de oorspr. eds 1858 en 1869), 358 + 137 blz., teb., DM 122,00.
 STETTNER, H., Schiffe auf Fliesen. Mit Beiträge von D. Ellmers und G. Schlechtriem. Bremerhaven, Stiftung Deutsches Schifffahrtmuseum, 1976 (Führer no. 6), 96 blz., ill., DM 2,50.
 STROBUSCH, E., Deutscher Seeschiffbau im 19. und 20. Jahrhundert. Bremerhaven, Stiftung Deutsches Schifffahrtmuseum, 1975 (Führer no. 2).
 STUYCK, R., De grote scheepsrampen. Bussum, De Boer Maritiem, 1976, 190 blz., ill., f 49,50.
 WATTS, A. J., U-boat hunters. The development of anti-submarine warfare after world war II. Londen, Macdonald & Jane, 1976, 192 blz., ill., £ 4,95.
 ANDERSEN, E., Hals og staut, mast og segl (studie over de ontwikkeling van het razel op een aantal typen zeilschepen vóór 1850 in n.w.-Noorwegen in gebruik). Oslo 1975, 47-100.
 ANDERSON, R. M., The Rendel gunboats. WI 13, 1976, 49-78.
 BAKER, W. A., American colonial shipbuilding. Mystic 28, 1976, 34-43.
 BANBURY, Ph., Ships in the round. MS 15, 1976, 231-237.
 BASCH, L., Un brûle-parfum égyptien en forme de navire. Sefunim (Bulletin of the National Maritime Museum, Haifa) 4, 1972/75, 17-21.

BERK, G., De hollandse boot. Waterkampioen 1976, 1975 en 2474-2476.
 BOOTSMA, D., Amerikaanse kruisers. Modelbouwer 38, 1976, 16-17, 106-108, 157-159, 199-201, 232-233.
 BOUDRIOT, J., La frégate l'artemise et son abattage à Tahiti en 1839. NEP 121, 1976, 37-44.
 BOUDRIOT, J., Vaisseau par gros temps, aquarelle de François Roux. NEP 122, 1976, 36-38.
 BRENNKECKE, J., Der deutsche Schlachtschiffbau zwischen den Kriegen. SZ 1975, 2, 1-53.
 CLARK, G., Naval blockmaking in the 18th and 19th centuries. MM 62, 1976, 137-144.
 CLAYTON, L. A., Ships and empire: the case of Spain. MM 62, 1976, 235-248.
 DICKSON, W. D., I. J. N. "Yamato". WI 12, 1975, 294-318.
 DOORNINCK, F. H. van, The 4th century wreck at Yassi Ada. An interim report on the hull. IJNA 5, 1976, 115-131.
 FISHER, E. C., The story of Peru's "Coronel Bolognesi" and "Almirante Grau". WI 12, 1975, 319-330.
 GARDINER, R., Researching wooden warships. MS 14, 1975, 200-208.
 GREENMAN, D., Freedom freighters: WWII Standard Design Merchant Ships. SMO 11, 1976, 6, 14-19.
 GREENMAN, D., Standard ships: post-war "Liberty"-replacements. SMO 11, 1976, 7, 20-26.
 GREENMAN, D., Standard ships of Japan. SMO 11, 1976, 8, 27-31.
 GREGER, R., Russische Schlachtschiff-Projekte von 1914-1916. MR 73, 1976, 165-169.
 HARDING, J. T., S.S. "United States". SC 9, 1976, 2, 28-29.
 HAZELHOFF ROELFZEMA, H., Fluitschip op een Hollandse rede, Jan Theunisz. Blankerhoff (?) 1628-1669. Rembrandt 1975, 40-42.
 HEATH, J. E., Boats and boatbuilders of the East-Midlands in the 19th century. TH 7, 1975, 134-140.
 HILLBOM, R., Chapmans efterfølgere C. D. Petterson - O. E. Carlsund - C. A. Lindvall. Karlskrona 1975, 72-85.
 HOSMAR, J., Timmerman werd chef van marinewerven in Kroonstad. NH 10, 1976, 55-58.
 JAEGER, W., (Vollschiff) "Mobile". SZ 1974, 1, 41-51.
 JIMENEZ, R., The evolution of the load line. Surveyor 10, 1976, 2, 7-13.
 JOHNSTON, R., "Old Ironsides". Compass 1976, 1, 21-25.
 JOHNSTONE, P., An unusual Portuguese fishing boat. MM 62, 1976, 15-21.
 KENNEDY, D. H., Cable reinforcement of the Athenian trireme. MM 62, 1976, 159-168.
 KOLLTVEIT, B., Dampskipene "Nanking". Oslo, 1975, 113-120.
 KOOT, J. A. van der, Het spuigat: De Halve Maen. Marineblad 86, 1976, 308-317.
 LAYMAN, R. D., HMS "Ark Royal - Pegasus" 1914-1950. WI 13, 1976, 90-108.
 LYON, D. J., The Alexander Stephen's collection of plans. MS 15, 1976, 284-291.
 LYON, D. J., The Denny collection of plans. MS 14, 1975, 180-190.
 MARSTRANDER, S., Building a hide boat. An archeological experiment. IJNA 5, 1976, 13-22.
 MCCOLIP, D. L., The colonial sloop "Welcome". MS 1975, 14, 129-133.
 MCCORMACK, D., Last of the gallant "Liberties" ("Jeremiah O'Brien"). SC 9, 1976, 2, 6-14.
 MCKEE, E., Identification of timbers from old ships of north-western European origin. IJNA 5, 1976, 3-12.
 MCKEE, E., Traditional British boatbuilding methods. MM 62, 1976, 3-14.
 MILLER, E. C., (Danish) Royal yacht "Dannebrog". SC 9, 1976, 2, 19-27.
 MORSE, C. S., A fifteenth-century ship. NRJ 22, 1976, 3-10.
 MUELLER, W. B., "Graf Zeppelin": Hitler's phantom carrier. SC 9, 1976, 5, 28-33.
 OKUN, N., Armor and its application to warships. WI 13, 1976, 115-122.
 OSLER, A. & D., John Shewan. Shetland shipwright and modelmaker. MS 16, 1976, 338-346.
 PEMSEL, H., Flugdeckschiffe (WO II). MR 72, 1975, 749-754.
 PHILIP-NICHOLS, J., Queen of the underseas: "K"-class steam-submarines. SMO 11, 1976, 7, 30-31; 8, 20-21.
 RIDDLE, M. G., French Line's 110 years on the North Atlantic. Sea breezes 138, 1976, 87-97.

SAWYER, W. D., The seamer "Catalina" and her engines. SB 32, 1975, 217-225.
 SCHNEEKLUH, H., Gedanken und Beispiele zur Ästhetik des Schiffes. SZ 1974, 1, 7-18.
 SEXTON, R. T., River Murray steamers (Australia). MS 1975, 14, 134-147.
 SKARPNES, L. J., Den norske jakt, galeas og skvaerseilskoner, Del 2 (geschiedenis van het noorse "jakt", sloep: herkomst, bouwwijze en gebruik; met engelstalige samenvatting). Bergen, 1975, 7-102 (Zie: Meded. Ned. Ver. v. Zeegesch. 31, 1975, blz. 87).
 SOKOL, A., Das Österreichisch-Ungarische Seeflugwesen. MR 73, 1976, 292-313.
 SØRLIE, K., Bj. AMUNDSEN, Skipsbygging i Christiana på 1600-tallet (scheepsbouw in Christiana (Oslo) in de 17e eeuw; met engelstalige samenvatting). Oslo 1975, 121-132.
 STAMMERS, M., Mersey flats. MS 1976, 15, 238-242.
 STEFFY, J. R., Nautical archeology construction techniques of ancient ships. NRJ 22, 1976, 11-17.
 STIEGLITZ, R. R., An ancient terra-cotta ship from Cyprus. Sefunim (Bulletin of the National Maritime Museum, Haifa) 4, 1972/75, 44-46.
 STROBUSCH, E., Markante Kriegsschiffsentwürfe der Kaiserlichen Marine (III). MR 73, 1976, 442-450.
 STROBUSCH, E., Vorstufenformen und Bugwulst (een uitvoerig historisch overzicht uitmondend in een overzicht van de hedendaagse typen vormgeving van het voorschip). MR 73, 1976, 210-226.
 TUCKER, S. C., American naval ordnance of the Revolution. NRJ 22, 1976, 21-30.
 TUCKER, S. C., Introduction of cannon at sea. NRJ 22, 1976, 55-66.
 UNGER, R. W., Technology and industrial organization: Dutch shipbuilding to 1800. BH 17, 1975, 56-72.
 VICHOT, J., Deux albums de Nicolas Ozanne (1728-1811). NEP 121, 1976, 1-16; 122, 1976, 13-20.
 WEERD, M. D. de, Schepen in de Romeinse tijd naar Zwammerdam (ZH). Westerheem 25, 1976, 129-137.
 WILLIAMS, D., R. de KERBRECH, Ocean greyhounds: ships on passenger services to South Africa and Australia. SMO 11, 1976, 8, 22-26.
 WRIGHT, Chr., Imperial Russian cruisers (vervolg). WI 13, 1976, 123-147.
 NN, America's preserved warships. After the battle 1976, 12, 22-29.
 NN, Pride of the French Line: "Normandie". SC 9, 1976, 4, 18-49.
 NN, The birth of the welded ship. Lloyd's 1976, 3, 12-18.
 NN, The glorious decade, and after.... (composiet-schepen). Lloyd's 1976, 6, 12-17.

Maritieme archeologie

BASS, G. F., Archeology beneath the sea: a personal account. New York/NY, Walker, 1975, 238 blz., ill., \$ 12,95.
 BROWN, J. E., The golden sea: man's underwater adventures. Londen, Cassell, 1975, 224 blz., ill., £ 5,95.
 EUNSON, K., The wreck of the "General Grant" (Amerikaans volschip in mei 1866 vergaan ten zuiden van Nieuw-Zeeland). Wellington/NZ, Reed, 1975, 168 blz., ill.
 MEYER, F., Wrakken, ankers en amforen. Archeologisch onderzoek in de Middellandse Zee. Bussum, Strengtholt, 1976, 200 blz., ill., f 49,00.
 STANBURY, M. (ed), "Batavia" catalogue. Perth, Western Australian Museum, 1975 (?), 87 blz., ill.
 ZANELLI, L., Unknown shipwrecks around Britain. Londen, Kaye & Ward, 1974, 114 blz., ill., £ 2,50.

BAKER, P. E., J. N. GREEN, Recording techniques used during the excavation of the "Batavia". IJNA 5, 1976, 143-158.
 DOORNINCK, F. H. van, The 4th century wreck at Yassi Ada. An interim report on the hull. IJNA 5, 1976, 115-131.
 FROST, H., When is a wreck not a wreck. Introducing the series "Mediterranean hull types compared" (Zie: J. P. Jocheray hieronder). IJNA 5, 1976, 101-105.
 GNUTZMANN, H.-R., Auf den Spuren berühmter Wracks. SI 27, 1976, 67-70.
 GOULD, D., Draining the Zeuder Zee uncovers a boneyard of ancient ships. Smithsonian Magazine (Washington) 4, 1974, 12, 66-73.

- HALLOWELE, C. L., Disappearance of the historic ship "Tijger" (wrak van een 17e-eeuw nederlands schip, dat werd aangetroffen bij werk aan de ondergrondse in New York in 1916). *Natural History* (New York) 83, 1974, 12-28.
- HENDERSON, G., "James Matthews" excavation, summer 1974. Interim report (betreft wrak van een Engelse snauw, in 1841 bij Fremantle vergaan). *IJNA* 5, 1976, 245-251.
- INGELMAN-SUNDBERG, C., Preliminary report on finds from the Jutholmen wreck. *IJNA* 5, 1976, 57-71.
- JONCHERAY, J. P., Mediterranean hull types compared. 1. La Roche Fouras. *IJNA* 5, 1976, 107-114.
- MARSDEN, P., A boat of the Roman period found at Bruges, Belgium, in 1899, and related types. *IJNA* 5, 1976, 23-55.
- MARSDEN, P., The "Meresteyn", wrecked in 1702, near Cape Town, South Africa. *IJNA* 5, 1976, 201-219.
- MCBRIDE, P., The "Dartmouth", a British frigate wrecked off Mull, 1670. Part 3, the guns. *IJNA* 5, 1976, 189-200.
- MCGRAIL, S., The archeology of wooden boats. *Journ. Inst. of Wood Science* 7, 1975, 9-16.
- MOLAUG, S., Gjenstandsmaterialet fra fregatten "Lossen" (Zie: Meded. Ned. Ver. v. Zeegesch. nr. 31, 1975, blz. 38). Oslo 1975, 133-176.
- MOLAUG, S., Slaveskipet "Fredensborg". Oslo 1975, 101-112.
- RABAN, A., The mercury carrier from the Red Sea. *Sefunim*. (Bulletin of the National Maritime Museum, Haifa) 4, 1972/75, 28-32.
- SMOLAREK, P., Poszukiwania i badania podwodne w Zatoce Gdanskiej (archeologisch onderwater onderzoek in de Golf van Gdansk; met engelstalige samenvatting). *Nautologia* (Gdansk) XI, 1976, 1, 22-32.
- STENUIT, R., The treasure of Porto Santo (Madeira) (wrak van het VOC-schip "Slot ter Hooge", gezonken in 1724). *National Geographic* 148, 1975, 260-275.
- STENUIT, R., The wreck of the pink "Evstafii", A transport of the Imperial Russian Navy lost off Shetland in 1780. *IJNA* 5, 1976, 221-243.
- NN, "Mary Rose": 16e eeuwse scheepswrak geeft haar geheimen prijs. *BP-Magazine* aug. 1976, 8-12.
- NN, The richest museum in the world. *Lloyd's* december 1975, 14-21.

Modelbouw

- COKER, P. C., Building warship models. A comprehensive guide to building fine models of modern warships. Charleston/SC, R. L. Bryan Comp., 1975, 314 blz., ill., \$ 35,00.
- CURTI, O., Het scheepsmodel. Tuigage en uitrustings. Bussum, de Boer Maritiem, 1976, 240 blz., ill., f 39,50.
- HANNA, J. S., Marine carving handbook. The design and making of billethead, trail-boards, and other marine carvings. Camden/Maine, Intern. Marine Publ. Comp., 1975, 92 blz., ill., \$ 7,50.
- ANDREW, J., Medieval ships: the "Nyvaig" of Isley, 1156 A.D. *MS* 1976, 15, 292-299.
- BOYD, H., The four masted barque "Olivebank". *MS* 1976, 15, 246-254; 16, 361-369.
- HAHN, H., "Oliver Cromwell". *MS* 1976, 16, 373-384.
- HALL, A. M., HMS "Janus". *MS* 1975, 14, 191-199.
- HERIZ-SMITH, P., The French galley "La Reale". *MS* 1975, 14, 148-155; 1976, 15, 255-262; 16, 390-398 (Zie: Meded. Ned. Ver. v. Zeegesch. nr. 31, blz. 87).
- HUNNISETT, D., Le "Superbe", 1785, *MS* 1975, 13, 25-30.
- HUNNISETT, D., Repairing a prisoner-of-war bone model. *MS* 1976, 15, 266-268.
- KING, B., Modelling the paddle steamer "Albion". *MS* 1975, 14, 162-169; 1976, 15, 306-312.
- KOLSTEE, H. M., The hoogaars: an extinct Dutch fishing vessel. *NRJ* 22, 1976, 68-81.
- SANTI-MAZZINI, G., Medieval ships: the Kalmar boat. *MS* 1976, 15, 263-265.
- SHARPE, I., The steam yacht "Alva". *MS* 1976, 15, 277-283.
- WOODS, R., A naval 12 gun brig. *MS* 1975, 14, 170-179.
- NN, Scheepsmodelbouw van A tot Z. *Modelbouwer* 37, 1975, 292-295; 38, 1976, 42-45; 72-74; 127-134; 223-227.

Stuurmanskunst

- GASPARD, W., Sur la manoeuvre des barques à voile de la Méditerranée. Brussel, bij de auteur, 1975, 8 blz., ill.
- MAY, W. E., A history of marine navigation. With a chapter on modern developments by L. A. Holder. Henley-on-Thames, G. T. Foulis & Co., 1974, 280 blz., ill., £ 4,85.
- NUTTALL, R. H., Early scientific instruments: the Arthur Frank Loan Collection. Glasgow, Charles Frank, 1975, 60 blz., ill.
- SCHNALL, U., Navigation der Wikinger. Nautische Probleme der Wikingerzeit im Spiegel der schriftlichen Quellen. Oldenburg, Stalling, 1975, 206 blz., ill., DM 48,00.
- WATERS, D., Science and the techniques of navigation in the Renaissance. Londen, National Maritime Museum, 1976 (Maritime Monographs & Reports, no. 19), 39 blz., ill., 75 p.
- COTTER, C. H., Matthew Flinders and ship magnetism. *JN* 29, 1976, 123-134.
- COTTER, C. H., The early history of great circle sailing. *JN* 29, 1976, 254-262.
- MICHEL, H., Beauté archaïque des astrolabes. *Sefunim* (Bulletin of the National Maritime Museum, Haifa) 4, 1972/75, 47-51.
- MICHEL, H., A double dial of the XVIth century. *Sefunim* (Bulletin of the National Maritime Museum, Haifa) 4, 1972/75, 52-55.
- SCHUCK, A., Die Stabkarten der Marshall-Insulaner. *AC* XXI, 1975, 465-510 (herdr. artikel Hamburg, 1902).

Kartografie - oceanografie

- CHIAPELLI, F., First images of America. The impact of the New World on the Old (o.a. bevattend een hoofdstuk: Geography: geographical concepts, maps, development of nautical science and global conceptions). Londen, Univ. of California Press, 1976, 2 dln., 1000 blz., ill., \$ 50,00.
- GUNTHER, R. T., Astrolabes of the world. Londen, Holland Press, 1976 (herdr. in één band van de tweedelige 1932-ed.), 864 blz., ill., £ 40,00.
- HANSEN, C. P., Das Schleswig'sche Wattenmeer und die friesischen Inseln. Amsterdam enz., Meridian, 1976 (herdr. ed. Berlijn 1865), ill., f 45,00.
- HARRISSE, H., Notes pour servir à l'histoire, à la bibliographie et à la cartographie de la Nouvelle-France et des pays adjacents 1545-1700. Amsterdam, enz., Meridian, 1975 (herdr. ed. Parijs, 1872), 36 + 370 blz., f 70,00.
- HOWSE, D., Francis Place and the early history of the Greenwich Observatory. New York/NY, Science History Publ., 1975, 64 pltn., \$ 12,95.
- KEANE, J., The evolution of geography. A sketch of the rise and progress of geographical knowledge from the earliest times to the first circumnavigation of the globe. Amsterdam enz., Meridian, 1976 (herdr. ed. Londen, 1899), 16 + 160 blz., ill., f 55,00.
- ANTHIAUME, A., Les cartes géographiques et principalement les cartes marines dans l'antiquité et au moyen âge. *AC* XXII, 1976, 1-89 (herdr. Bulletin de Géographie Historique et Descriptive, Paris, 1912, 355-443).
- DENUCE, J., The discovery of the North Coast of South America to an anonymous map in the British Museum. *AC* XXI, 1975, 249-264 (herdr. The Geographical Journal, juli 1910, 65-80).
- FISCHER, J., Die kartographische Darstellung der Entdeckungen der Normannen in Amerika. *AC* XXI, 1975, 269-277 (herdr. Internationaler Amerikanisten-Kongress, Erste Hälfte, Stuttgart, 1904, 31-39).
- HUUSSEN jr., A. H., Kartografie en rechtspraak: een verkenning. *SH* 11, 1976, 148-155.
- MORZER BRUYNS, W. F. J., Het planetarium, tellurium en lunarium van Hartog van Laun. *SH* 11, 1976, 170-175.
- WEBER, R. E. J., Willem van de Velde de Oude als topograaf van onze zeegaten. *Oud-Holland* 90, 1976, 115-131.
- NN, Tsunami, and other waves. *Lloyd's* 1976, juni, 18-23.

Haven- en zeewerken

- DIERKS, A., H. ROHDE, Sturmfluten an der Nordseeküste. Bremerhaven, Stiftung Deutsches Schiffahrtsmuseum, 1976, 40 blz., ill.
- GOTTSCHALK, M. K. E., Stormvloed en rivieroverstromingen in Nederland. Dl. 1: de periode vóór 1400. Dl. 2: de periode 1400-1600. Assen, van Gorcum, 1971-1975 (Soc.-geogr. Studies 10 en 13), XX + 581/XV + 896 blz., krtn.
- BLIJSTRA, R., IJ-oeververbindingen. Ons Amsterdam 28, 1976, 169-172.
- COETLOGON WILLIAMS, P. F. de, Roman harbours. IJNA 5, 1976, 73-79.
- DIJK, A. H. van, Havens van monumentale waarde: een (Vlissing) beeldverhaal. Zeeuws Tijdschrift 26, 1976, 3, 61-71.
- ELLMERS, D., Der frühmittelalterliche Hafen der Ingelheimer Kaiserpfalz und Gotländische Bildsteine. SZ 1974, 1, 52-57.
- GOTTSCHALK, M. K. E., Holland tussen Maas en IJ in de greep van middeleeuwse stormvloed en rivieroverstromingen. SH 11, 1976, 108-115.
- KALTENSADLER, W., Der Regensburger Hafen und seine Entwicklung im 19. Jahrhundert. SM 1975, 1, 7-37.
- LANDTSHEER, G. J. de, Stedelijke sleepdienst een eeuw in de vaart (Antwerpen). Sodipa 23, 1975, 305-308.
- SIJPESTEIJN, P. J., Het Suezkanaal in de Oudheid. SH 11, 1976, 66-71.
- NN, Het Marker haventje. Enkhuizen (Mededelingen) 1976, 2, 2-3.

Zeerecht

- KORTHALS ALTES, A., Ons oudste zeerecht. Zwolle, Tjeenk Willink, 1976 (Uitgaven van het Molengraaff Instituut voor Privaatrecht te Utrecht, nr. 5), 68 blz., ill., f 10,40.
- O'CONNELL, D. P., Influence of law on sea power. Manchester, U.P., 1976 (Melland Schill Lectures Series), 222 blz., £ 6,50.
- THOMAS, M., D. STEEL, Temperaley's merchant shipping acts. Londen, Stevens, 1976, 900 blz., £ 25,00.
- CHOWDHARAY-BEST, G., Ancient maritime law. MM 62, 1976, 81-91.
- GROOTE, H. L. V. de, Onuitgegeven zestiende-eeuwse Antwerpse polissen. BG 57, 1974, 153-170.
- LYMAN, J., Maritime law and flag usage. Recueil du Congrès Mondial de Vexillologie aux Pays-Bas (Muiden, 1975), 33-45.
- MATTERN, G., Nachahmung des britischen Flaggensystems durch Nordsee-Anrainerstaaten. Recueil du Congrès Mondial de Vexillologie aus Paus-Bas (Muiden, 1975), 24-31.